

Davor Salihović

(Centar za digitalno istraživanje religije, Filozofski fakultet Masarikova sveučilišta,
Brno, Češka)

O PORIJEKLU I POČECIMA KARIJERE BARTOLA GRABARSKOG, PRIORA VRANSKOG PRIORATA OD OKO 1474. DO 1512.

UDK 929Grabarski, B.
94(497.5)„1474/1512“(093)
DOI 10.22586/ss.21.1.15
Izvorni znanstveni rad
Priljeno: 24. 11. 2020.

U ovom prilogu autor kratko raspravlja o porijeklu i karijeri Bartola, priora Vranskog priorata u drugoj polovici petanestog i prvim godinama šesnaestog stoljeća. Temeljem dosad malo poznatih izvora, autor tvrdi da je Bartol pripadao onim Berislavićima Grabarskim za koje se u historiografiji smatralo da su za naraštaj stariji od njega, a vjerojatno su mu bili suvremenici i bratići. Autor dalje pokazuje da je Bartol upravljao dobrima priorata ranije nego se dosad mislilo, već od kraja 1473., te pretpostavlja da je na taj položaj dospio zahvaljujući vezama s Nikolom Iločkim, kraljem Bosne između 1471. i 1477. godine. Donose se i transkripcije neobjavljenih izvora koji osvjetljavaju Bartolovu karijeru.

Ključne riječi: Bartol Grabarski, Berislavići, Vranski priorat, Nikola Iločki

Unatoč stalnom interesu historiografije za povijest srednjovjekovnih viteških redova i gotovo nepreglednom broju kako starijih, tako i recentnijih publikacija,^{*} različiti su elementi povijesti ivanovaca na prostoru srednjo-

^{*} Kratice korištene u ovom radu: HR-AHAZU: Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb; HR-HDA: Hrvatski državni arhiv, Zagreb; MNL OL DL: Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár, Budimpešta; DF: Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

Vidi, primjerice: Giacomo Bosio, *Dell'istoria della Sacra Religione et illustrissima militia di San Giovanni Gerosolimitano*, (Rim, 1594); Zsolt Hunyadi i József Laszlowsky (ur.), *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity* (Budimpešta, 2001), posebno Hunyadi, „A Bibliography of the Crusades and the Military Orders“,

vjekovne Slavonije, Hrvatske i Ugarske još uvijek slabo istraženi ili uopće neistraženi, posebno iz razdoblja kasnoga srednjeg vijeka. Dobro poznati, no zastarjeli radovi Ivana Kukuljevića,¹ Lelje Dobronić² i Edea Reisziga,³ mahom temeljeni na radu još starijeg autoriteta, Györgya Praya,⁴ još uvijek su temelj rijetkih studija o ovom redu u kasnosrednjovjekovnim kraljevstvima Ugarske, Slavonije i Hrvatske.⁵ Možda zbog specifičnosti položaja lokalne ivanovačke organizacije, tzv. Vranskog priorata, u odnosu prema vladarima počev od kraja 14. stoljeća, a sigurno i zbog jezičnih barijera, pored kraćih recentnih priloga Zsolta Hunyadija i Andrása Ribija,⁶ ovi stariji radovi još

499-588. (iako zastario, ovaj je popis literature i dalje vrlo koristan); Anthony Luttrell, *The Hospitaller State on Rhodes and its Western Provinces* (Aldershot, 1999); Isti, *Studies on the Hospitallers after 1306: Rhodes and the West* (Aldershot, 2005); Gregory O'Malley, *The Knights Hospitaller of the English Langue* (Oxford: Oxford University Press, 2005); *The Military Orders*, 6 sv. (London-New York, 1994-2016); Jonathan Riley Smith, *The Knights Hospitaller in the Levant* (Basingstoke, 2012); Jürgen Sarnowsky, *Macht und Herrschaft im Johanniterorden des 15. Jahrhunderts: Verfassung und Verwaltung der Johanniter auf Rhodos (1421-1522)* (Münster, 2001).

¹ Ivan Kukuljević Sakcinski, „Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj“, *Rad JAZU* 81-82 (1886), 1-80; 1-68.

² Lelja Dobronić, „Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj“, *Rad JAZU* 11 (1984): 1-149; Ista, *Viteški redovi. Templari i ivanovci u Hrvatskoj* (Zagreb, 1984); Ista, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj* (Zagreb, 2002).

³ Ede Reiszig, *A jeruzsálemi Szent János lovagrend Magyarországon*, 2 sv. (Budimpešta, 1925-1928). Usp.: Isti, „A János-lovagrend Csurgón“, *Katholikus szemle* 20 (1906), 26-40; Isti, „A János-lovagok Sopronban“, *Századok* 44 (1910), 542-553, 633-640; Isti, „A János-lovagok birtokviszonyai Magyarországon“, *Történelmi tár* 12 (1911), 368-400; Isti, „A magyarországi János-lovagok a Hunyadiak korában“, *Századok* 52 (1916), 22-55.

⁴ György Pray, *Dissertatio historico-critica de Prioratu Auranae* (Beč, 1773).

⁵ Pimjerice: Neven Budak, „Ivan od Paližne, prior vranski, vitez Sv. Ivana“, *Historijski zbornik* 42 (1989), 57-70; usp.: Isti, „John of Palisna, the Hospitaller Prior of Vrana“ u: *The Crusades and the Military Orders*, 283-290; Eduard Peričić, „Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 18 (1971), 239-282.

⁶ Hunyadi se u svojoj relativno nedavno objavljenoj doktorskoj disertaciji fokusirao na razdoblje do kraja 14. stoljeća, no u kraćim se radovima bavio i kasnijim periodom. Vidi: Zsolt Hunyadi, „The Hungarian Nobility and the Knights of St John in Hungary“, u: *La noblesse dans les territoires angevins à la fin du Moyen Âge*, ur. Jean Michel Matz i Noël Coulet (Rim, 2000); Isti, „Albert de Nagymihály“, u: *Prier et combattre. Dictionnaire européen des ordres militaires au Moyen Âge*, ur. Philippe Josserand i Nicole Bériou (Pariz, 2009); Isti, *The Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary, c. 1150-1387* (Budimpešta, 2010); Isti, „Entering the Hospital: A Way to the Elite in the Fifteenth Century?“, u: *Élites et ordres militaires au Moyen Âge: Rencontre autour d'Alain Demurger*, ur. Philippe Josserand et al. (Madrid, 2015), 101-110; Isti, „Royal Power and the Hungarian-Slavonian Hospitaller Priors before the Mid-Fifteenth Century“ u: *The Military Orders. Vol. 5: Politics and Power*, ur. Peter W. Edbury (Abingdon-New York, 2016), 321-328. U posljednje vrijeme na povijesti ivanovaca u kasnosrednjovjekovnoj Ugarskoj, posebno stolnobiogradskog preceptorata, radi i András Ribí. Vidi: Ribí, „A várnagy és a püspök - fehérvári johannita preceptorok karrierje a 15. század második felében“, u: *Középkortörténeti Tanulmányok 10. - A X. Medievisztikai PhD-kon-*

uvijek su “referentne zbirke” kako domaće, tako i međunarodne historiografije fokusirane na ivanovce uopće. Brojni su, stoga, problemi koje tek treba razriješiti,⁷ mnogi uzrokovani upravo nedostatkom ozbiljnijeg kritičkog pristupa starijoj historiografiji. Među njima je i jedan naoko sićušan, vezan uz identitet i karijeru priora Bartola, aktivnog u drugoj polovici 15. i prvom desetljeću 16. stoljeća.

Da je Bartol bio na čelu lokalnog priorata,⁸ bilo je dobro poznato već starijim generacijama povjesničara, počev od Praya, pa do Kukuljevića, Reisziga i Dobronić. Međutim, točna kronologija, njegove službe, njegov identitet i porijeklo, te karakteristike njegove rane karijere, iako smatrane manje ili više razriješenim problemima, pitanja su koja je recentn(ij)a historiografija zaobišla, unatoč primjedbama u stoljećima starijoj literaturi. U najrecentnijim studijama, Marija Karbić, pišući o rodu bana Borića te samom prioru Bartolu, tvrdi na temelju starije historiografije da je Bartol bio član obitelji Berislavića, no dodaje da se ništa točnije o njegovim konkretnim vezama s ostalim članovima obitelji ne može saznati iz izvora, da je možda “bio nećak Ivana Berislava, Martina i Nikole Deže, sin njihova po imenu nepoznata

ferencia, ur. Brigitta Szanka et al. (Szeged, 2018), 95-115; Isti, „KARRIER, TISZTSÉGEK, LÉTSZÁM. A FEHÉRVÁRI KERESZTES KONVENT SZEMÉLYI ÖSSZETÉTELE“, u: *Micae Medievales*, sv. 6, ur. Laura Fábrián et al. (Budimpešta, 2017), 197-211. Ribi je nedavno obranio i doktorsku disertaciju o povijesti stolnobiogradskog priorata u kasnom srednjem i ranom novom vijeku: Ribi, *A fehérvári johannita (keresztes) konvent története a késő középkorban (1390–1543)*, doktorska disertacija (Budimpešta, 2019). Iako je Vranski priorat uglavnom van njegova interesa, u svom nedavno objavljenom i iznimno korisnom pregledu povijesti ugarskih ivanovaca u periodu iza koncila u Konstanzu (1414-1418) Ribi ukratko raspravlja i o prioratu, vranskim priorima i upraviteljama priorata, posebno o odnosu priorata i stolnobiogradskog preceptorata. Vidi: Ribi, „A magyarországi rendtartomány története a konstanzi zsinattól a középkor végéig, különös tekintettel a fehérvári konventre“, *Máltai Tanulmányok. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szaklektorált folyóirata* 1 (2019), 125-175.

⁷ Dijelom ovih problema, odnosno lokacijama, vrstom i brojem posjeda priorata koji su tijekom razdoblja vladavine Matije Korvina stavljani pod upravu svjetovnih upravitelja, najprije Emerika Zapolje, a onda Nikole Iločkog, te njihovom ulogom u protuosmanskom obrambenom sustavu, bavim se u opširnijem radu: Davor Salihović, „*Pro sustentacione castrorum: The Role of the Hospitaller Priory of Hungary in King Matthias Corvinus’s Anti-Ottoman Defensive Policies*, c. 1464-1490“, *Journal of Medieval History* 47 (2021), 89-118. Ovaj kraći prilog o prioru Bartolu temeljen je na materijalu korištenom tijekom istraživanja problema ovih posjeda.

⁸ Svjetovni upravitelji i priori Vranskog priorata bili su tijekom čitave druge polovice 15. stoljeća u gotovo neprekidnom sukobu sa stolnobiogradskim preceptoratom oko nekoliko posjeda u županijama sjeverno od Drave. Iako ovaj problem još uvijek čeka detaljniju historiografsku studiju, izvori pokazuju da su ove dvije organizacije od sredine 15. stoljeća, a možda i ranije, postojale kao dvije paralelne i odvojene institucije, bez jasnog hijerarhijskog odnosa. Vidi, primjerice: MNL OL DL 19229, 106630, 106632, 106587, 106569, 106596, 106632, 106660, 106667, 106679, 106680. Transkripcije nekih od ovih dokumenata vidi niže. Opširnije o ovome u gore spomenutom radu, te u: Ribi, „A magyarországi rendtartomány története“, 149-152, *passim*.

brata”.⁹ Njezini su temeljni dokazi dokument iz 1510. godine, u kojem Bartol sam sebe naziva Grabarskim,¹⁰ te genealoške studije srednjovjekovnog ugarskog plemstva Pála Engela, koji je Bartola smatrao mlađim rođakom trojice navedenih Grabarskih.¹¹ Zsolt Hunyadi, (gotovo jedini) suvremeni “domaći” stručnjak za povijest ivanovaca u Ugarskoj, iako prije svega zainteresiran za ranije razdoblje,¹² u nedavnom je kraćem radu također Bartola identificirao kao Berislavića isključivo na temelju starije historiografije.¹³ Ne ulazeći, dođuše, u detalje, Hunyadi je ipak oprezno zamijetio da “the origin or the social standing and the early career of Bartholomew are almost unknown” [porijeklo ili društveni položaj i rana Bartolova karijera gotovo su potpuno nepoznati]. Kukuljević, u svom prastarom, ali još uvijek utjecajnom radu “Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj”, tvrdi da nema razloga povezati Bartola ni s kim drugim do Berislavićima “jer ga listine najčešće s njimi u savezu spominju.”¹⁴ Matija Mesić, raniji stručnjak za povijest Berislavića i Kukuljevićev suvremenik, složio se s ovakvom identifikacijom jer, kako tvrdi, to je bilo “dominantno mišljenje” njegova vremena.¹⁵ Najveći stručnjak za povijest ovog reda u (kasno)srednjovjekovnoj Ugarskoj, Ede Reiszig, nije sumnjao u ovakvo mišljenje, a za njim ni Dobronić ni drugi autori.¹⁶ Detaljnije interpretacije Bartolovog rodbinskog odnosa s drugim članovima obitelji, međutim, pojavljuju se tek s Engelovim genealoškim studijama i radovima koji ih citiraju.

“Dominantno mišljenje” Mesićeva i našeg vremena, međutim, nije oduvijek bilo takvo. Već je György Pray naišao na kritiku svojih tvrdnji iznesenih u prvoj monografiji posvećenoj Vranskom prioratu iz 1773., gdje je Bartola nazvao Berislavićem.¹⁷ Njegov kolega iz ugarske isusovačke diplomatske

⁹ Marija Karbić, *Plemićki rod Borića bana* (Slavonski Brod, 2013), 45-60, 77. Usp.: Ista, „Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije“, *Povijesni prilozi* 25 (2006), br. 31: 71-85; Ista, „Vranski prior Bartol Berislavić“ u: *Humanitas et litterae ad honorem Franjo Šanjek. Zbornik u čast Franje Šanjeka*, ur. Lovorka Čoralčić i Slavko Slišković (Zagreb, 2009), 303-317.

¹⁰ Dokument je zapravo kasniji prijepis, nastao vjerojatno tijekom 17. stoljeća. MNO OL DF 232296. Original u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Latinske isprave, D-III-31.

¹¹ Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarországnak világi archontológiája 1301-1457. Középkori magyar genealógia* (Budimpešta, 2001), s. v. „Borics nem 2. Grabarjai (Beriszló)“.

¹² Vidi iznad, bilješka 7.

¹³ Hunyadi, „Entering the Hospital“, 109-110.

¹⁴ Kukuljević, „Priorat vranski“, 2. dio, 23-24.

¹⁵ Matija Mesić, „Pleme Berislavića“, *Rad JAZU* 8 (1869), 44-45.

¹⁶ Dobronić, *Templari i ivanovci*, 193; Peričić, „Vranski priori“, 287; Reiszig, *A jeruzsálemi Szent János lovagrend*, 178-197; Isti, „A magyarországi János-lovagok“, 46-55.

¹⁷ Pray, *Dissertatio historico-critica*, 57-60.

škole osamnaestog stoljeća, István Katona, svoju je transkripciju jednog dokumenta iz 1477. popratio komentarom o Prayevoj interpretaciji Bartolova identiteta, primjećujući da je (prior) Bartol koji se pojavljuje u ovom dokumentu, a koji je identificiran kao *Bartholomeus de Zenthgyergh* (Szentgyörgy), kod Praya *vel omittitur, vel confunditur cum Bartholomeo Berizlo de Graboria, cuius initia [Pray] figit ad annum MCCCCXC*.¹⁸ Katonin je komentar jedva izbjegao zaborav, i to zahvaljujući kasnijem radu Ignáca Fesslerera, koji je citirao Katonu u petom svesku svojeg djela *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, objavljenom 1822. godine.¹⁹ Kasniji autori, međutim, nisu zamijetili njihove komentare, pa je Katonina kritika poistovjećivanja Bartola Szentgyörgyija s Bartolom Berislavićem ostala nezamijećena čak i u Reiszigoj monografiji, pisanoj 1920-ih. Iako je on znao za dokument iz 1477., čini se da za njega nije saznao iz Katonina djela *Historia critica*, nego iz kolekcije Hevenesi tadašnjeg budimpeštanskog sveučilišta Pázmány Péter (današnjeg Sveučilišta Eötvösa Loránda).²⁰ Bez eksplicitnih dokaza iz vremena vladavine kralja Matije Korvina, odnosno najranijeg perioda Bartolova službovanja, suvremen(ij)a historiografija razriješila je problem Bartolovog identiteta retroaktivno, oslanjajući se na pretpostavku da su prior Bartol iz dokumenata sa samoga kraja 15. i početka 16. stoljeća i onaj koji se pojavljuje u ranijim izvorima, gdje je “najčešće s Berislavićima u savezu spominjan”, ista osoba. Međutim, dokument objavljen i popraćen kraćim komentarom kod Katone nužno ostavlja barem trunku sumnje i, u najmanju ruku, pretpostavlja pitanja o postojanju dvojice Bartola, jednog Szentgyörgyija, drugog Berislavića. Ova pretpostavka posebno je zanimljiva zbog identiteta priora ranijeg perioda, do sredine 1460-ih, kada su priorsku (ili gubernatorsku) službu držali bliski rođaci Hunyadija, najprije Ivanov šurjak (ili čak nećak, prema narativnim izvorima) Ivan Székely *Szentgyörgyi*, a onda i mlađi članovi obitelji, Toma i Ivan, čiji obiteljski odnosi još uvijek nisu potpuno jasni.²¹ Je li moguće da je Bartol *Szentgyörgyi* bio pripadnik iste obitelji čiji su članovi služili kao

¹⁸ MNL OL DL 18001; István Katona, *Historia critica regum Hungariae*, vol. 16 (Budim, 1793), 136-138; Davor Salihović, „Nonnulla documenta pertinentia ad Nicolaum de Wylak, regem ultimum regni Bosnae“, *Scrinia Slavonica* 17 (2017), dok. 8, 412-414.

¹⁹ Ignác Aurél Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, sv. 5: *Die Ungern unter Matthias von Hunyad* (Leipzig, 1822), 339.

²⁰ Reiszig, *A jeruzsálemi Szent János lovagrend*, 178.

²¹ András Kubinyi, *Matthias Rex* (Budimpešta, 2008), 11; Radu Lupescu, „Matthias Hunyadi: From the Family Origins to the Threshold of Power“ u: *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458-1490*, ur. Péter Farbaky et al. (Budimpešta, 2008), 41. Usp.: Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, sv. 1 (Budimpešta, 1996), 82; Vjekoslav Klaić, „Tri Sekelja (Zeckle, Székely), rođaci Ivana Hunjada“, *Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 3 (1901), 120-123; Elemér Mályusz, „A magyar rendi állam Hunyadi korában“, *Századok* 91 (1957), 46-123; Bence Péterfi, *Egy székely két élete: Kövendi Székely Jakab pályafutása* (Pečuh-Budimpešta, 2014),

upravitelji posjeda priorata ili kao priori od polovice 1440-ih, od kraja ere Talovaca?

Sumnja, dakako, može postojati oko vjerodostojnosti Katonine transkripcije originala, unatoč akribičnosti ugarske diplomatske škole njegova vremena. Međutim, usporedba s originalom,²² gdje je prior Bartol jasno identificiran kao *de Zenthgyergh*, pokazuje da, uz neke ortografske prilagodbe, transkripcija vjerno prikazuje sadržaj izvornog teksta. Ne može biti previše sumnje ni u promašenu identifikaciju, odnosno grešku kancelarije, s obzirom na to da je dokument sastavljen u kraljevskoj kancelariji i koroboriran kraljevim potpisom, i to u vrijeme kada je sam Bartol vrlo vjerojatno bio uz kralja, o čemu više u nastavku. No, drugih dokaza o mogućoj vezi priora Bartola sa Székelyima od Svetog Jurja nema. Dapače, upravo dokumenti koji su starijim generacijama povjesničara, prije svega Mesiću i Kukuljeviću, ostavili tek dojam nekakve veze trojice Berislavića s Bartolom sadrže detalje koji bi mogli upućivati na njihov konkretan odnos, a koji je dalje eksplicitno potvrđen drugim izvorima koji su dosad ostali nepoznatima. Naime, upravo je Mesić transkribirao i objavio jedan dokument iz kraće serije dokumenata koji se tiču sukoba Berislavića s Gorjanskima oko nekoliko posjeda u županijama Vuka i Bač 1475. godine.²³ Mesićev dokument su *litterae pécsvaradskog* samostana iz 1475., sukladne nešto ranijim kraljevskim *litterae inquisitoriae*, gdje stoji da su familijari Nikole Deže Grabarskog napali posjed Gorjanskih Szentlőrinc u siječnju 1475.²⁴ Prema Mesićevoj interpretaciji teksta, dokument pokazuje da su Grabarski odlučili djelovati tek po nagovoru priora Bartola, čija veza s Nikolom i ostalima nije jasna iz dokumenta.²⁵

U slično vrijeme vjerodostojno mjesto u Pécsvaradu izdalo je još jedan dokument vezan uz sukobe Berislavića i Gorjanskih, ovaj put oko posjeda *Lowazy et Polgary* u županiji Vuka.²⁶ Ovaj dokument, prateći gotovo identičnu strukturu i vokabular Mesićeva dokumenta, tvrdi da su ljudi Nikole Deže na samom kraju prosinca 1474. napali i opustošili ova dva posjeda. Konkretno, u dokumentu stoji: *Matthias Dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. fidelibus nostris conventui ecclesie Pechwaradiensis salutem et gratiam. Dicitur nobis in*

11-21; Norbert Tóth et al., *Magyarország világi archontológiája 1458-1526*, sv. 1: Főpapok és bárók (Budimpešta, 2016), 58-59.

²² MNL OL DL 18001.

²³ MNL OL DL 17875, 26008, 26009.

²⁴ MNL OL DL 26009; Matija Mesić, „Građa mojih rasprava u Radu“, *Starine JAZU* 5 (1873), 120. Regesta ovog dokumenta, s manjim greškama, nedavno je objavljena i u: Tamás Kőfalvi, *A pécsváradi konvent hiteleshelyi oklevéltára 1254-1526* (Szeged, 2006), dok. 801, 389.

²⁵ Mesić, „Pleme Berislavića“, 44-46.

²⁶ MNL OL DL 26008. Regesta, sa sličnim greškama, kod Kőfalvi, *A pécsváradi konvent*, dok. 800, 389.

*persona fidelis nostri Magnifici Job de Gara quod circa festum beati Thome martyris transactum egregius Nicolaus Desew de Graborya ex speciali induccione et voluntate Bartholomei electi prioris Aurane necnon Martini et Berizlo **fratrum eiusdem** missis et destinatis Georgio de Thordafalwa ac Ladislai de Aracha et Sebastiano castellanis suis de Crasso et Petro Horwath Paulo Kenez Andrea de Waradka et Demetrio castellano de Brod Georgio Kopaz et Nicolao de Were castellanis eorum de Zenthlazlo necnon Gregorio Thardy Nicolao Okos, Johanne Ruchy Georgio de Kesse et Petro de Draska familiaribus ipsorum armatis et potenciaris manibus ad possessiones prefati exponentis Lowazy et Polgary appellatas in comitatu de Walko existentes et habitas [...].* Struktura teksta dokumenta upućuje na mogućnost da je već ovdje prior Bartol, uz Martina i Berislava, označen kao *frater* Nikole, odnosno kao inicijator Nikoline akcije zajedno s njegovim ostalim *fratres*, Martinom i Berislavom. Ovo bi značilo da je rodbinska veza između ove četvorice potvrđena već dokumentima iz 1475. (a ne tek onima iz 1510., te da je Mesiću, a onda i ostalima, promakla ova naoko očita identifikacija). Dalje, da se u ovom sukobu Berislavića i Gorjanskih radilo o daleko angažiranijem obliku sudjelovanja priora Bartola od samog poticanja Nikole i ostalih, pokazuje ne samo morfologija te izostanak jasne kategorizacije pojedinih familijara, nego i činjenica da su barem dvojica od navedenih napadača, Ladislav i Sebastijan, kaštelani *de Crasso*, zapravo morali biti u Bartolovoj službi, budući da se radi o utvrdi u Krassó-Szentmiklósu u Baranji, tada, a i tradicionalno (uz neke iznimke), u rukama vranskih priora i upravitelja priorata.²⁷ Sve ovo indirektno upućuje, dakle, na mogućnost da je Bartol već 1475., u dokumentima dostupnima nedovoljno pažljivom Mesiću, i naknadno Kukuljeviću, identificiran kao *frater* ostalim Berislavićima.

Da je tome bilo doista tako, međutim, potpuno je jasno iz dokumenta nastalog iste godine, a čiji je sadržaj dosad bio nepoznat povjesničarima koji su se bavili ovim problemom. Radi se, naime, o dokumentu koji je kralj Matija izdao svega nekoliko mjeseci prije dokumenata koji se tiču sukoba s Gorjanskima, iste 1475. godine. Dokument je bio namijenjen zaštiti posjeda stolnobiogradskega (székesfehérvárskog) ivanovačkog preceptorata od različitih uzurpacija, osobito onih koje su uzrokovali *venerabilis Bartholomeus electus prior Aurane ac egregius Nicolaus Desew de Graborya, frater eiusdem*.²⁸ Ova fraza naizgled izravno opovrgava Engelovu pretpostavku da je Bartol bio najvjerojatnije sin po imenu nepoznatog brata Martina i Nikole Berislavića.²⁹

²⁷ HR-AHAZU-70, D-XIII-79; MNL OL DL 93279, 93286, 93304, 106538, 15859, 268240, DF 233315. Vidi i: Pál Engel, „A Drávántúl középkori topográfiaja: a történeti rekonstrukció problémája“, *Történelmi szemle* 39 (1997), 307; Isti, „The Estates of the Hospitallers in Hungary at the end of the Middle Ages“ u: *The Crusades and the Military Orders*, 297. Opširnije u mom radu o posjedima priorata.

²⁸ MNL OL DL 106632.

²⁹ Engel, *Középkori magyar genealógia*, s. v. „Borics nem 2. Grabarjai (Beriszló)“.

Nema više sumnje, dakle, da se Bartol doista smatrao "bratom" Nikole, te da je njegov identitet potvrđen daleko prije početka 16. stoljeća. Konačno, i *libri annatarum* Apostolske komore bilježe u 1482. ne samo da je Bartol doista *de Graboria*, nego da je i prvi prior kojeg je poslije smrti Tome *Szeckle* (tj. Székely), koji je umro "van Rimske kurije", Crkva potvrdila.³⁰

Ostaje, međutim, neodgovorenim pitanje Bartolova stvarnog odnosa s Nikolom, Martinom i Berislavom. Iako označavanje Bartola kao *frater* ostalih Berislavića u dokumentima naoko daje poprilično jednostavno rješenje problema, specifičnosti ugarskog kancelarijskog latiniteta mogu još potvrditi pretpostavke Engela da je Bartol pripadao mlađoj generaciji obitelji, odnosno da je mogao biti nećak Nikoli i ostalima, ili potpuno drugoj grani obitelji. Latinitet srednjovjekovne Ugarske, posebno onaj pravnog tezaura i kraljevskih, eklezijastičkih i plemićkih kancelarija, bio je prilagođen pravnim uzusima kraljevstva, a ovi, pak, gotovo isključivo poslovima vezanima uz zemlju, odnosno nekretnine, posjede i posjedovne odnose. Službeni je jezik, stoga, razlikovao nekoliko kategorija *fratres*, a semantika se prilagođavala vremenu i pratila pravnu pozadinu (i to nedosljedno).³¹ Bartolov odnos s drugim Berislavićima nije, tako, nikad detaljno specificiran, pa on nikada nije bio u (dostupnim) dokumentima označen kao *frater carnalis*, *frater uterinus* ili *frater proprius* (ili, pak, *frater [con-]divisionalis*) Nikole i ostalih, nego samo kao *frater*. Korištena bez pridjeva, ova riječ mogla je označavati bilo koju od ovih kategorija, a mogla je imati i značenje mađarske riječi "öcs" (pl. "öcsök") koja je i sama višeznačni leksem sa značenjima "mlađi brat", "nećak", "mlađi rođak" bilo koje vrste, pa čak i "mlada osoba."³² Što je točno Bartol bio ostalim Berislavićima, stoga je teško reći. Činilo bi se racionalnim zaključiti da je Bartol jednostavno bio Nikolin, Martinov i Berislavov brat, posebno stoga što njegov odnos s njima nije u dokumentima okarakteriziran kao ijedan drugi do "bratski". Međutim, Nikola, Martin i Ivan Berislav jesu u dokumentima označeni kao *fratres uterini*.³³ Nadalje, sva trojica su bili Bartolovi suvremenici, aktivni u drugoj polovici stoljeća, a njihov otac Benedikt je umro prije 1465.³⁴ Prior Bartol je umro

³⁰ József Körmendy, *Annatae e regno Hungariae provenientes in Archivo Secreto Vaticano 1421-1536* (Budimpešta, 1990), 92. Usp. Menyhért Erdújhelyi, „Kutatásaim a római levéltárakban“, *Katolikus Szemle* 10 (1896), 636.

³¹ Antal Bartal, *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae* (Budimpešta, 1901), s. v. 'carnalis frater', 'divisionalis frater', 'divisus frater', 'frater'. Usp. *Lexicon Latinitatis Mediae Aevi Hungariae*, s. v. 'frater'. <http://clph.elte.hu/llmaeh/mklsz/>, posjećeno 2. listopada 2018.

³² Gábor Szarvas i Zsigmond Simony (ur.), *Magyar nyelvtörténeti szótár: A legrégibb nyelvelmélektől a nyelvújításig*, sv. 2 (Budimpešta, 1891), s. v. 'öcs'.

³³ Mesić, „Grada“, 118-119.

³⁴ Karbić, *Plemićki rod Borića bana, 75-77*; Engel, *Középkori magyar genealógia*, s. v. „Borics nem 2. Grabarjai (Beriszló)“.

1512. godine,³⁵ a postao je izabranim priorom vjerojatno prije 1475. (o ovome više u nastavku), što bi moglo značiti da je Bartol mogao biti rođen tijekom 1450-ih, odnosno da je Benedikt mogao biti njegov otac i da su Nikola i ostali doista mogli biti njegova (starija) (polu)braća. Ova bi interpretacija tako bila (barem dijelom) u skladu s “öcs interpretacijom”. Drugim riječima, Bartol bi tako doista bio “mlađi brat” Nikole, Martina i Ivana Berislava, a ne član mlađe generacije obitelji.

Međutim, u pismu jednom od svojih službenika, sastavljenom u Pakracu 17. siječnja 1499., sam Bartol, pišući o nekim pješacima iz Krassó-Szentmiklósa, inzistira da ovi budu *subditi et fideles nobis et domino Francisco ac domino Iohanni Berizlo, fratribus nostris*.³⁶ Kasnije, 1511. godine, u pismima kancelaru Maksimilijana I. i samom caru Maksimilijanu, Franjo Berislavić, sin Ivana Berislava i u to vrijeme *comes perpetuus* Dobra, naziva Bartola svojim “bratom” (*frater*).³⁷ Bartol, s druge strane, u svom pismu Franji Keceru, upravitelju Zagrebačke biskupije, iste godine identificira Franju Berislavića kao svog “brata” (*Quapropter nos unacum ipso fratre nostro Francisco Beryzlo ac [?] gentibus nostris illo ire volumus*). U istom pismu Bartol naziva i “despota”, odnosno Ivana Grabarskog, Martinovog sina, svojim bratom.³⁸ Bartol, jasno,

³⁵ MNL OL DL 25550; Engel, *Középkori magyar genealógia*, s. v. „Borics nem 2. Grabarjai (Berizsló)“.

³⁶ MNL OL DF 268240, *regesta* u: Iván Borsa, „A Somogy megyei levéltár Mohács előtti oklevelei“, *Levéltári évkönyv - Somogy megye múltjából* 14 (1983): dok. 149, 71-72.

³⁷ MNL OL DF 258445: *Post servitorum suorum recommendacionem [...] Reverendissime domine, domine nobis observandissime, retulit nobis Michael Ban, familiaris Cesaree Maiestatis, quod eadem Vestra dominatio Reverendissima coram Maiestate erga nos et dominum Bartholomeum priorem fratrem nostrum vestrum benivolum animum ostendit ac servicia nostra, licet simus ignoti, eidem commendavit, que nos eidem Vestre dominationi Reverendissime servitiis et amabili contemplacione refundere valeamus [...]*; MNL OL DF 258444: *Servicium paratissimum summacum fidelitate. Serenissime ac Excellentissime princeps et domine, domine mi generosissime. Vestra noverit Serenissima Maiestas quum et pristinis temporibus cum domino Iohanne Kyshorwath vestram Maiestatem famulabamur, non de voluntate mea a servitiis Vestre Serenissime Maiestatis cessavi, sed sola vestra Maiestas Serenissimo principi et domino domino Wladislao, Hungarie et Bohemie Regi, fratri suo et domino meo generosissimo me contulit, nec aliquem preter vestram Serenissimam Maiestatem servire optavi, sicuti etiam litteris meis mediante et per Michaelem Ban familiarem ipsius Vestre Maiestatis eidem specificaveram, per quem iterum Michaelem Ban vestra Serenissima Maiestas impresenciarum et per litteras suas generose significavit et intimavit ut in eadem fide et animo persisti debem, nam Ego in eadem fide et animo ad fidelia servicia Vestre Serenissime Maiestatis unacum domino Bartholomeo priore, fratre meo, semper sum paratus, quociam dominus prior frater meus, per prefatum Michaelem Ban omnem intentionem et animam suam vestre maiestati significavit, prout etiam annotatus Michael Ban singula per me in Registro descripta ipsi Vestre Maiestati limpidius declarabit et demonstrabit, quapropter eidem humilime supplico, quatenus dictis eiusdem Vestra Serenissima Maiestas fidem creditivam adhibere, et michi benignam relacionem superinde facere dignetur generose. Ex Castro meo Feyerkeu in festo Transfiguracionis domini, anno eiusdem 1511.*

³⁸ MNL OL DF 257146.

nije mogao istovremeno biti brat i Franje Berislavića i njegova oca Ivana Berislava, ili pak despota Ivana i njegova oca Martina, pa iako naredba kralja Matije iz 1475. naoko lako raspliće ovaj genealoški čvor, stvari nisu potpuno jasne. Terminologija, konačno, koju su izabrali Bartol i Franjo upućuje na njezinu nepouzdanost u određivanju jasnih rodbinskih odnosa. Značajno je i što se Bartol ne pojavljuje u dokumentima koji se tiču posjedovnih odnosa među sinovima Benedikta Grabarskog.³⁹ Isto je tako značajno što posjede Vranskog priorata po Bartolovoj smrti 1512. godine nisu stekli nasljednici njegove trojice "braće", niti su se, čini se, za to zalagali. Iako je ove posjede ubrzo preuzeo kralj, a preko njega biskup Petar Berislavić, nakratko ih je uživao Ivan Tah, Bartolov nećak po sestri.⁴⁰

Bartol je, međutim, nesumnjivo jedan od Grabarskih. U poznatom dokumentu, doduše kasnijem prijepisu, kojim je 1510. Bartol podijelio jednom od svojih službenika određene posjede u okolici Božjakovine, Bartol sam sebe naziva *de Grabarya, prior Aurani* (!).⁴¹ U svojoj monografiji o rodu Borića bana Marija Karbić je naglasila da se, pored Benedikta i njegovih nasljednika, u izvorima iz petnaestog stoljeća javljaju i drugi Grabarski, i to neki Ladislav, Benedikt, Juraj, Nikola i Stjepan,⁴² te Ivan, Emerik, Osvald i dr.,⁴³ no ne uspjevši odgonetnuti odnose među njima, Karbić je ostala pri kratkom komentaru, dodajući da svi ovi Grabarski možda i nisu bili rođaci.⁴⁴ Međutim, u historiografiji je do sada ostao nezamijećen još jedan Grabarski, suvremenik Benediktovih sinova. U *littera statutoria* požeškog kaptola iz 1462., kojom su u posjed Kispaka uvedeni Valentin de Kispaka, Apolina, udovica Tome de Kispaka, te njihova kći Dorotea, kao susjedi koji su bili prisutni pri uvođenju ovih u posjed spominju se Ivan iz Dobrogošća, Ladislav *de Grabarya*, te *Gywrko, filius Berizlaii de eadem* (tj. *de Grabarya*).⁴⁵ Drugi spomen ovog *Gywrka* ili Đurka (Jurja) u izvorima nisam uspio naći, no jasno je da je bio sin Berislava Grabarskog, te da je imao posjede u blizini Pake i Dobrogošća u Požeškoj županiji. U slučaju da je Benedikt, otac Nikole, Martina i Ivana Berislava, doista sin Berislava Grabarskog (kako se pretpostavlja u historiografiji), sve bi ovo moglo značiti da je Gyurko zapravo Benediktov brat. Gyurko bi, konačno, mogao zapravo biti Bartolov otac, čime bi ovaj bio nećak Benedikta, odnosno bratić Nikoli, Martinu i Ivanu Berislavu. Ovakva mi se interpretacija odno-

³⁹ Primjerice u MNL OL DL 33623.

⁴⁰ Vidi dokumente ovdje, br. 10 i 11.

⁴¹ MNL OL DF 232296.

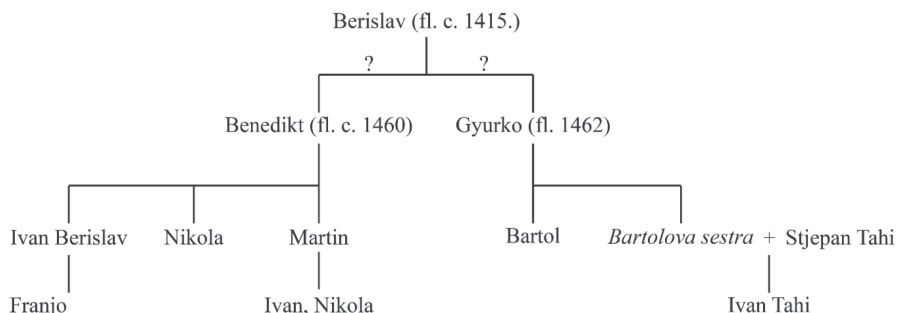
⁴² MNL OL DF 230991, 230919; cf. Elemér Mályusz (prir.), *Zsigmondkori oklevéltár*, sv. 3 (Budimpešta, 1993), dok. 872, 247-248; sv. 7 (Budimpešta, 2001), dok. 1140, 277-280.

⁴³ MNL OL DL 34221.

⁴⁴ Karbić, *Rod Borića bana*, 75.

⁴⁵ MNL OL DL 15726.

sa između Bartola i Benediktovih nasljednika čini najvjerojatnijom. Drugim riječima, Bartol se mogao smatrati “bratom” (*frater*) kako Benediktovih sinova, tako i Benediktovih unuka, u slučaju da je bio Benediktov nećak.

Porijeklo i točan identitet priora Bartola jesu nejasni, ali je sigurno bio jedan od trojice, uz Emerika Zapolju i Nikolu Iločkog, upravitelja relativno brojnih i bogatih posjeda Vranskog priorata, sjeverno i južno od Drave. Nedostatak uvjerljivih interpretacija njegove rane karijere, pa i izvora o ranim godinama njegova službovanja, stoga, čudi, iako se njegov utjecaj na unutar-nju politiku kraljevstva ne može mjeriti s utjecajima njegovih dvojice prethodnika, barem u periodu do 1490.⁴⁶ Historiografija drži da je Bartol preuzeo priorat 1475. godine, kada se i prvi put spominje kao prior u izvorima o sukobu Berislavića s Gorjanskima.⁴⁷ Međutim, već spominjani dokument iz 1477. godine, objavljen kod Katone, sadrži informacije koje, u kombinaciji s podacima iz drugih izvora, mogu razotkriti dodatne detalje o Bartolovoj ranoj karijeri. Naime, dokument iz 1477. je donacija kojom je kralj Matija Korvin, poslije smrti Nikole Iločkog, preraspodijelio ivanovačku imovinu unutar Vranskog priorata, odnosno dodijelio (vratio) ovu imovinu prioru Bartolu. Tekst dokumenta, međutim, otkriva da ovaj čin nije bio jednostavan povrat ivanovačkih posjeda prioratu i njegovu prioru poslije smrti svjetovnog upravitelja, već nešto sasvim drugo. U naraciji i dispoziciji dokumenta, iako u standardnoj formi ugarskih kancelarija, stoji da se *castra, fortalitia, civitates, oppida, villa, et possessiones*, koja odavna pripadaju prioratu, te prava koja je nad njima uživao Nikola Iločki, daju prioru Bartolu. Dalje, i daleko zanimljivije, u dokumentu stoji da *prioratum Aurane Regni nostri predictum, quem nos alias condam illustri Nicolao regi Regni Bozne vita comite dederamus, qui tandem*

⁴⁶ Bartol je po smrti kralja Matije Korvina 1490. godine kao jedan od glavnih aktera aktivno sudjelovao u prijestolnim borbama i naknadnim unutarnjim sukobima koji su slijedili uspon Vladislava II. Jagelovića na ugarski tron. O ovome vidi: Karbić, „Vranski prior“, 308 ff, s literaturom i izvorima.

⁴⁷ Vidi: Hunyadi, „Entering the Hospital“, 109-110; Karbić, „Vranski prior“, 306; Kukuljević, „Priorat vranski“, 24; Reiszig, *A jeruzsálemi Szent János lovagrend*, 178; Ribí, „A magyarországi rendtartomány története“, 132.

*eundem prioratum pro serviciis ac aliis meritis dicti Bartolomei eidem contulerat [...] eidem Bartolomeo [...] damus, donamus et conferimus [...].*⁴⁸ Kralj je 1477., stoga, samo potvrdio ono što je vjerojatno već dugo bilo praksom. Nikola Iločki je ranije, nepoznatog datuma, prepustio priorat i njegove posjede Bartolu. Ne čudi, stoga, činjenica da je Pakrac, inače utvrda priorata, pa, stoga, i u rukama Nikole Iločkog od jeseni 1471.,⁴⁹ prema dokumentima vezanim uz sukob s Gorjanskima iz 1475. već te godine bio u Bartolovim rukama,⁵⁰ dakle dvije godine prije smrti Iločkog. Kada je točno, međutim, Nikola prepustio upravljanje prioratom Bartolu, nije jasno iz ovih izvora.

Čini se da je Pakrac još 1472. godine bio pod Nikolinom kontrolom, kada on Dubrovčanima iz pakračke utvrde šalje svojevrsnu vjerodajnicu, zajedno s predstavnikom,⁵¹ no već tri godine kasnije utvrdom upravlja Bartol. Ova dva datuma (1472. i 1475.), stoga, jesu datumi između kojih treba tražiti trenutak kada je kralj Nikola prepustio priorat Bartolu. Iako nema eksplicitnih izvora koji bi potvrdili točan trenutak Bartolova preuzimanja prioratskih posjeda, smjena Nikole Iločkog s položaja bana Slavonije 1473. (koji je Nikola dobio u kombinaciji sa službom upravitelja priorata 1471.)⁵² mogla je biti prilika tijekom ili neposredno nakon koje je Nikola, svojom ili kraljevom voljom, prepustio priorat Bartolu. Srećom, (gotovo) točan datum Nikoline smjene moguće je saznati iz drugih izvora, budući da je tom prigodom kralj izdao pismo adresirano na sve njegove podanike (*regnicolae*, tj. službenike i prominentnije plemstvo) Kraljevine Slavonije, a koji su bili *sub iurisdictione banatus Regni nostri Sclavonie*.⁵³ Pismo je datirano 21. studenim 1473. i sadrži informacije o kraljevoj odluci o smjeni Iločkog i Damjana Horvata te postavljanju Ivana Ernušta, dotadašnjeg mu vjernog rizničara i župana Zale, na mjesto bana Slavonije.

Bartol je stoga vrlo vjerojatno preuzeo posjede priorata i službu upravitelja (a možda i izabranog priora) već krajem 1473. godine. Bartolovo upravljanje dobrima priorata očito nije bilo potvrđeno do iza smrti Nikole Iločkog

⁴⁸ MNL OL DL 18001; István Katona, *Historia critica*, sv. 16 (Buda, 1793), 136-138; D. Salihović, „Nonnulla documenta,“ 412-414.

⁴⁹ Vičentije Makušev, *Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum*, sv. 2 (Beograd, 1882), dok. 10, 95-96; Lajos Thallóczy i Sándor Horváth, *Jajcza (bánság, vár és város) történe- te 1450-1527: Oklevelek. Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum*, sv. 4 (Budimpešta, 1915), dok. 40, 49.

⁵⁰ MNL OL DL 17875.

⁵¹ Lajos Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter* (München-Leipzig, 1914), dok. 91, 433-434.

⁵² Vidi bilješku 40. Usp. Tóth et al., *Magyarország világi archontológiája*, 94.

⁵³ HDA-2 – *Congregatio generalis regnorum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Privilegia regnorum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* – 39.

(1477.). Kraljeva donacija posjeda priorata Bartolu 1477. godine, koju su potvrdili i članovi kraljevskog vijeća, upućuje zato na nekoliko mogućnosti, okvira unutar kojih je kralj odlučio potvrditi Nikoline akcije i učvrstiti položaj Bartolovog priorata. U svakom se slučaju čini da kralj Matija nije Nikolino prepuštanje posjeda Bartolu smatrao (dovoljno) legalnim i završenim činom, odnosno držao je da je sankcioniranje ovakvog pravnog poteza stvar kralja i njegova vijeća.⁵⁴ No, veza između Bartolovog preuzimanja upravljanja prioratskim dobrima i njegovog izbora za priora, zbog nedostatka izvora i manjkavosti dostupnog materijala, nije potpuno jasna. Nije, naime, jasno je li Bartol možda izabran prije nego je Nikola, bilo čijom voljom, njemu prepustio ova dobra, ili je, pak, Nikolin potez uvjetovao kasniji izbor. Sasvim je moguće, stoga, da je Bartol držao službu priora prije 1473., ali i tek od 1475. godine. Najvjerojatnijom se, međutim, čini interpretacija prema kojoj je Bartol preuzeo dobra priorata oko prosinca 1473., po smjeni Nikole Iločkog s mjesta bana Slavonije, te da je potom, u skladu s obvezama, imenovan i priorom. Je li, međutim, Bartol bio Nikolin izbor, odnosno jedan od njegovih familijara, ili, pak, kraljev službenik, nije eksplicitno naznačeno u izvorima. András Kubinyi držao je (bez jasnog dokaza) Berislaviće familijarima Nikole Iločkog.⁵⁵ S druge strane, Nikola, Bartolov bratić (?), bio je jedan od Matijinih vojskovođa, ravan Vuku Brankoviću ili Petru Dóciju.⁵⁶ U dokumentu iz 1477. kralj Matija ističe i Bartolove zasluge, kako protiv Turaka, tako i protiv cara Fridrika III. Štoviše, Matija dodaje da je Bartol upravo tih dana sudjelovao i iskazao se u njegovom sukobu s Fridrikom u Austriji.⁵⁷ Budući, međutim, da je sukob s Fridrikom obnovljen u kasno proljeće 1477.,⁵⁸ a Matija je prepustio Bartolu posjede priorata u prosincu iste godine, jasno je da je Bartol bio u kraljevoj službi svega nekoliko mjeseci. Iako za to nisam pronašao čvrsti dokaz u izvorima, vjerojatnijom se čini pretpostavka da je Bartol bio familijar Nikole Iločkog kojem je ovaj po gubitku slavonskog banata prepustio posjede priorata.

⁵⁴ Već od kraja 14. stoljeća ugarski su kraljevi pokušavali postavljati upravitelje priorata i priore bez utjecaja Rima i sjedišta reda u istočnom Mediteranu. Izvori pokazuju da su do sredine 15. stoljeća oba ova središta izgubila svaki utjecaj na izbor priora. Iako i ovaj problem zahtijeva detaljniju obradu, vidi: Hunyadi, *The Hospitallers*, 86-92; Isti, „Royal Power“, 321-328.

⁵⁵ András Kubinyi, „A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában: adatok a XV. századi feudális nagybirtok hatalmi politikájához“, *Levéltári Évkönyv - Somogy megye múltjából* 4 (1973): 17, 34.

⁵⁶ Ernő Kammerer i Ferencz Döry (prir.), *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo* (Budimpešta, 1915), dok. 39, 79-80.

⁵⁷ MNL OL DL 18001; Katona, *Historia critica*, 16: 136-138; Salihović, „Nonnulla documenta“, 412-414.

⁵⁸ Kubinyi, *Matthias Rex*, 97-98.

Bartol je, dakle, najvjerojatnije pripadao istoj generaciji Berislavića kojoj su pripadali njegovi *fratres* Nikola, Martin i Ivan Berislav, a on je njima vjerojatno bio bratić. Odakle, međutim, Bartolu pridjevak *de Szentgyörgy* (odnosno *Szentgyörgyi/od Szentgyörgya [Svetog Jurja]*), nisam uspio odgonetnuti. Činilo bi se logičnim pretpostaviti da je Bartol bio vlasnikom nekakvog posjeda nazvanog *Szentgyörgy* (odnosno da je odande potekao), no nisam u dostupnom materijalu uspio pronaći nikakav dokaz takvoj pretpostavci. Doista su Berislavići držali posjed *Szentgyörgy* u Zagrebačkoj županiji tijekom druge polovice 15. stoljeća,⁵⁹ ali radilo se o Berislavićima Vrhričkim, roda Čubranića, aktivnima u Slavoniji, posebno u Turopolju, od osamdesetih godina 15. stoljeća.⁶⁰ Daleko veći i značajniji posjed *Szentgyörgy* u Slavoniji bio je onaj u Križevačkoj županiji, u ono vrijeme, međutim, u rukama Ivana Ernušta i njegovih nasljednika.⁶¹ U Požeškoj županiji, u blizini posjeda Grabarskih, postojao je i (Gotó)Szentgyörgy (Kutjevački Sveti Juraj), danas Kula, posjed koji je odlukom kralja Žigmunda 1413. godine prešao u ruke palatina Nikole Gorganskog i njegove obitelji po smrti prijašnjeg vlasnika.⁶² Obližnjoj utvrdi Nevni, u Vukovskoj županiji, pripadao je još jedan posjed *Szentgyörgy*.⁶³ Nema eksplicitnih dokaza da je Bartol imao ikakve veze s ijednim od ovih mjesta. Postoji i mogućnost da je Bartolov pridjevak izveden iz njegove pripadnosti ivanovačkom redu, odnosno iz imena patrona nekog od lokalnih ivanovačkih preceptorata, posjeda ili crkava, među kojima je bio i sveti Juraj.⁶⁴ Moguće je, konačno, da je Bartol bio vezan uz Gotószentgyörgy službom, odnosno da je služio u (župnoj) crkvi sv. Jurja, što bi možda objasnilo i izostanak direktnih nasljednika.⁶⁵

⁵⁹ MNL OL DL 104304.

⁶⁰ Ivan Jurković, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića de Werhreka de Mala Mlaka (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 20 (2002), 125-164; Isti, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića de Werhreka de Mala Mlaka (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. stoljeća)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 21 (2003), 119-181.

⁶¹ MNL OL DF 231190. Usp. Tamás Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526* (Budimpešta, 2014), 248, bilješka 1957.

⁶² Gusztáv Wenzel, *Magyarország bányászatanak kritikai története* (Budimpešta, 1880), 73, bilj. 1. Vidi i: Stanko Andrić, „Podgorje Papuka i Krndije u srednjem vijeku: prilozi za lokalnu povijest (treći dio)“, *Scrinia Slavonica* 10 (2010): 114-115.

⁶³ O Nevni i pripadajućim posjedima vidi: Petar Seletković, „Plemićki posjed Nevna u srednjem vijeku“, *Scrinia Slavonica* 18 (2018): 29-68.

⁶⁴ Usp.: Damian Fuxoffer, *Monasteriologia Regni Hungariae*, vol. 2 (Vesprim, 1803); András Mező, *Patrociniumok a középkori Magyarországon* (Budimpešta, 2003), s. v. „György“; Hunyadi, *The Hospitallers*, 102-64.

⁶⁵ Možda bi se ovdje plodonosnom pokazala detaljnija analiza ne samo posjedovnih odnosa u tom dijelu srednjovjekovne Požeške županije, nego i politike kralja Matije Korvina u ovom

Iako se ni Bartolova stvarna pripadnost ivanovačkom redu ne može

naoko nevažnom i malenom dijelu njegovog kraljevstva, te kompleksnih (i dosad nepoznatih) mreža političkih odnosa koje su se na zanimljive načine ispreplatile upravo u ovom kraju. Zanimljivo je, naime, da je upravo tih godina, u drugoj polovici 1470.-ih, kutjevačkim cistercitskim samostanom Blažene Djevice Marije upravljao neki fra Aleksandar. MNL OL DL 34222; Ivan Krstitelj Tklačić, *Povjestni spomenici slobodnoga kraljevskoga grada Zagreba*, sv. 7 (Zagreb, 1902), 466-468; Stanko Andrić, „Pregled povijesti cistercitske opatije Blažene Djevice Marije u Kutjevu (*Honesta Vallis*)“, *Osječki zbornik* 24-25 (2001): 92-93. Drugi objavljeni i neobjavljeni izvori dokazuju da je ovaj Aleksandar, opat kutjevačkog cistercitskog samostana, zapravo identičan franjevcu opservantu Aleksandru (u izvorima najčešće identificiranom kao „Aleksandar Dubrovčanin“), pomalo kriptičnom fratru koji je u to doba (tijekom 1460.-ih i ranih 1470.-ih) upravljao i benediktinskom opatijom u Telkiju, u županiji Pilis; u ime kralja Matije, uz bana i vicebanove Hrvatske, upravljao najjužnijim krajevima ovog kraljevstva oko rijeke Krke; bio najodgovornija osoba za Matijine veze s Dubrovnikom, u pregovorima s Vlatkom Hercegovićem i Skenderbegom; da je bio zadužen za opskrbu kraljevih utvrda u Hrvatskoj i naplatu dubrovačkog tributa; da je, vjerojatno po Matijinoj zapovjedi, agitirao među mletačkim podanicima i pozivao ih na predaju u Matijine ruke; da je gradio utvrdu u blizini Skradina i sudjelovao u drugim aktivnostima koje su ugrožavale mletačke interese u Dalmaciji; organizirao franjevačke provincijske kongregacije u Dalmaciji; upravljao franjevačkim samostanima Svete Marije u Bribiru i Svetog Ivana Krstitelja kraj Skradina. Aleksandar je, prema vjerodostojnom svjedočanstvu Ivana iz Tagliacozza, pratio Ivana Kapistrana kroz Ugarsku, sudjelovao u Beogradskoj bitki 1456., te bio jedan od trojice braće koje je Kapistran držao uz sebe tijekom puta u Ilok i za boravka u Iloku. Suradivao je i s Jakovom Markijskim, tijekom 1457. godine, u najranijim aktivnostima usmjerenima ka bilježenju Kapistranovih čuda i u najranijim fazama procesa Kapistranove kanonizacije. Upravo je Aleksandar, kako se pokazalo, prema Tagliacozzu, ispunio jedno od Kapistranovih proročanstava, u kojem je svetac prorokao da će jedan od njegove subraće izdati opservantsku zajednicu. Iako Tagliacozzo navodi, i drugi za njim ponavljaju, da je Aleksandar to učinio zasjevši na skradinsku katedru oko 1462., nema dokaza (vatikanske, mletačke ili ugarske provenijencije) da je Aleksandar ikada postao skradinskim biskupom. Točno je, međutim, da je po Matijinoj odluci iz Skradina upravljao svojim poslovima u južnoj Hrvatskoj i Dalmaciji tijekom 1460.-ih i 1470.-ih godina. Godine 1455. opatija u Telkiju predana je palatinu Ladislavu Gorjanskom, a nakon toga Mihaelu Országu, prvom (i gotovo jedinom) Matijinom palatinu (poslije nevjernog Ladislava Gorjanskog). Upravo je tih godina Aleksandar (ponovno) dospio na ugarski dvor, vrativši se prije toga, poslije Kapistranove smrti, u rodni Dubrovnik. Dapače, 16. ožujka 1457., istoga dana kada je u Budimu pogubljen Ladislav, stariji sin Ivana Hunyadija i brat budućeg kralja Matije, Dubrovčani su poslali Aleksandra na dvor kralja Ladislava Postuma, da s njim razgovara o raspodjeli sredstava koje je od siječnja 1457. po papinoj odluci za križarski pohod skupljao franjevac Mariano de Senis. Iako način na koji je Aleksandar dospio na Matijin dvor te okolnosti njegova uspona u administraciji u Hrvatskoj i ugarsko-turskom pograničju tek valja detaljnije istražiti (o čemu pripremam opsežniji članak), čini se da je upravo odlaskom na dvor Ladislava Postuma Aleksandar naknando dospio u krug Matijinih bliskih službenika. Najvjerojatnije je franjevac Aleksandar dobio opatije u Telkiju i Kutjevu te samostane u Bribiru i Skradinu od kralja Matije kao izvor prihoda, za što je Matija tražio dozvolu i od Rima. Moguće je, konačno, da je i Bartol Grabarski, budući prior, uspio pronaći svoje mjesto u administraciji kraljevstva upravo uz pomoć ove kompleksne mreže istkane između kralja Matije, fratra Aleksandra i Nikole Iločkog. Moguće je, iako, bojim se, nedokazivo, da je Bartol suradivao upravo s fra Aleksandrom Dubrovčaninom, upraviteljem opatije u Kutjevu, nadomak Svetog Jurja. O Aleksandru i njegovoj ulozi tijekom Matijine vladavine pripremam detaljnu raspravu. Zasad o svemu navedenom vidi: MNL OL DL 14950, 45512, 45562, 45573, 34222, DF 290289, 288322; Serafin Marija Crijević, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores*

sa sigurnošću utvrditi, rimska ga je kurija, barem iza 1482., smatrala *frater hospitalis Sancti Iohannis Ierosolimitani Zagrabienensis diocesis*.⁶⁶ Njegovo pismo stolnobiogradskoj subraći iz 1509. bogato je diskursom karakterističnim za ivanovce, te također sugerira da je Bartol iskreno pripadao Redu.⁶⁷ Bilo kako bilo, izvori jasno pokazuju da je Bartol ne samo uspio drastično poboljšati svoj status unutar kraljevstva nakon 1474., nego i iskoristiti položaj priora za stjecanje kontrole nad posjedima stolnobiogradskog preceptorata u županijama Fejér, Somogy i posebno Tolna, oko kojih su se braća iz tamošnjeg samostana sporila s vranskim priorima i upraviteljima tijekom gotovo čitavog petnaestog stoljeća. U tom je slučaju Bartol upravo iskoristio nastojanja i zahtjeve svojih prethodnika, sve odreda smatrane ilegalnima na dvoru ugarskih kraljeva i palatina.⁶⁸ Pored otvorene (i najčešće neometane) uzurpacije stolnobiogradskih posjeda, Bartol je, izgleda, upravljao posjedima priorata kao dijelom obiteljskih posjeda Grabarskih, na što ne upućuju samo optužbe protiv

eorumque gesta et scripta recensentur, prir. Stjepan Krasić, sv. 1 (Zagreb, 1975), 32-37; Gilbert Czaich, „Regesták a római Dataria-levéltárak Magyarországra vonatkozó bulláiból. II. Pál és IV. Sixtus pápák idejéből“, *Magyar Történelmi Társaság Társulata* 3 (1899): 4; Sebastijan Dolci, *Monumenta historica Provinciae Rhacusinae ordinis minorum S. P. N. Francisci* (Napulj, 1746), 35-36; Daniele Farlati, *Illyricum Sacrum*, sv. 4 (Venecija, 1769), 23-24; József Gelcich, *Raguza és Magyarországgal összeköttetései oklevéltára* (Budimpešta, 1887), dok. 347, 594-595, *passim*; Joseph van Hecke et al., *Acta Sanctorum octobris*, sv. 10 (Pariz-Rim, 1869), 370, 379, 391-392, 399; Vladimir Lamanski, *Secrets d'état de Venise: documents, extraits, notices, et études servant à éclaircir les rapports de la seigneurie avec les Grecs, les Slaves, et la Porte ottomane à la fin du XVe et au XVIe siècle* (Sankt-Peterburg, 1884), 180-181, 188-189; Leonhard Lemmens, „Victoriae mirabilis divinitus de Turcis habitae, duce V. B. Patre Fratrem Ioanne de Capistrano, series descripta per Fratrem Ioannem de Tagliacotio, illius socium et comitem, atque beato Iacobo de Marchia directa“, *Acta Ordinis fratrum minorum* 25 (1906): 64, 228, 324; Franz Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii* (Beč, 1858.), dok. 403, 494; Imre Nagy et al., *Hazai okmánytár*, sv. 3 (Győr, 1866), dok. 279, 283, 287, 288, 293, pp. 419-420, 423-424, 426-428, 431-431; Jovan Radonić, *Acta et diplomata Ragusina* (Bograd, 1934), dok. 324, 336, pp. 712-713, 734-735; D. Salihović, *Monumentorum variorum pertinentium ad historiam mediaevalis Croatiae vicinarumque partium tomus primus* (Zadar, u tisku), dok. 46, 109, 143, 236, 239; József Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon*, sv. 11 (Pešta, 1855), dok. 376, 128-30; Luke Wadding, *Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum*, sv. 12 (Rim, 1735), 345, 361, 387-388, 399; sv. 13, 5. Cf. Andrić, *Čudesna svetoga Ivana Kapistrana - povijesna i tekstualna analiza* (Slavonski Brod-Osijek, 1999), 59, 63, 77-78; Vilmos Fraknói, „Mátyás király magyar diplomatái“, *Századok* 33 (1899): 869; Norman Housley, *Crusading and the Ottoman Threat, 1453-1505* (Oxford, 2013), 139, 177-178; Miroslav Pantić, „Književnost Dubrovnik i Franjevci“ u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, ur. Justin Velnić (Zagreb, 1985), 295-296; Oliver Jens Schmitt, *Skanderbeg: Der neue Alexander auf dem Balkan* (Regensburg, 2009), 95; Pongrácz Sörös (ur.), *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*, sv. 12 B (Budimpešta, 1912), 455-456; Lajos Thallóczy, „Bosnyák és szerb élet- és nemzedékrajzi tanulmányok“, *Turul* (1907): 170, *passim*.

⁶⁶ Körmeny, *Annatae*, 92.

⁶⁷ MNL OL DF 274058.

⁶⁸ Vidi: Salihović, „Pro sustentacione“.

Bartola i njegove "braće", s kojima je zajedno uzurpirao posjede preceptorata, nego i to što su Bartolovi podanici s posjeda priorata sudjelovali na strani Grabarskih u lokalnim čarkama, pa i to što je Bartol očekivao od svojih podanika da njegovu "braću" prihvate kao gospodare. Unatoč prosvjedovanju stolnobiogradskog samostana, pa i nekolikim kraljevskim presudama i naredbama, Bartol je uspio zadržati u svojim rukama ove posjede preceptorata sve do oko mjesec dana pred smrt, kada ih je svojevolumeno prepustio preceptoratu.⁶⁹ Bartol je umro u jesen 1512.⁷⁰ Pismo Valentina Csernelija Klari Rozgonyi iz iste godine gotovo precizno datira njegovu smrt, što je zamijetio i Engel.⁷¹ Prema Valentinovim riječima, Bartol je bio pokopan 13. listopada 1512. Umro je, dakle, koji dan ranije. Bartolova karijera, posebno njegova veza s Nikolom Iločkim, utjecala je, međutim, na političke i posjedovne odnose unutar Ugarskog Kraljevstva dugo nakon njegove smrti. Zahvaljujući braku Bartolove imenom nepoznate sestre i Stjepana Tahija, nižeg plemića iz županije Pilis, Bartol je dobio priliku prepustiti posjede priorata Ivanu Tahiju, svom nećaku.⁷² Iako je Ivan ubrzo po Bartolovoj smrti prema naredbi kralja Vladislava morao predati posjede priorata (među kojima je, čini se, bilo i privatnih Bartolovih posjeda)⁷³ Petru Berislaviću,⁷⁴ do 1526. godine uspio je donekle vratiti priorat pod svoju kontrolu po smrti priora Matije Baracsija.⁷⁵ Čini se prikladnim da je, prema Istvánffyju i Brodariću, upravo Ivan Tahij na Mohačkom polju zapovijedao postrojbama priorata u sutonu srednjovjekovnog Ugarskog Kraljevstva, zahvaljujući nikom drugom doli posljednjem kralju Bosne.⁷⁶

⁶⁹ Vidi dokumente donesene niže.

⁷⁰ Karbić, „Vranski prior“, 315.

⁷¹ MNL OL DL 25550. Vidi transkripciju niže, dok. 9.

⁷² Usp. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 280-283.

⁷³ Usp. Salihović, „*Pro sustentacione*“.

⁷⁴ O predaji posjeda Petru Berislaviću vidi ovdje dokumente 9, 10, 11 i 12.

⁷⁵ MNL OL DF 276806:

Ludovicus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. fideli nostro Egregio Petro Keglewych de Bwsyn, aule nostre familiari, salutem et gratiam: quoniam nos prioratum Aurane mortuo venerabili et Magnifico quondam Mathia de Barach priore contulimus Magnifico Francisco Thahy, filio Magnifici Iohannis Thahy bani nostri Croacie etc., mandamus igitur fidelitati tue harum serie firmiter quatenus acceptis p[resentis] posita recta racione factaque concordia cum prefato Bano nostro de summa pignoris pro qua castrum Chakth[orn]a apud te oppignoratum habetur, idem castrum cum pertinentiis omnibus necnon ingeniis aliisque rebus ad illud pertinentibus ad manus eiusdem Bani tanquam patris et gubernatoris ipsius moderni prioris absque omni dilacione et difficultate restituere debeas et teneatis. Qui quidem Banus de huiusmodi pignore posita racione te cont[...] reddere paratus est... Datum Bude, feria quarta proxima ante dominica palmarum, anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

⁷⁶ Stephanus Brodericus, *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*, prir. Péter Kulcsár (Budimpešta, 1985), 47-49; Miklós Istvánffy, *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV* (Köln, 1622), 119.

Documenta vitam prioris Bartholomaei illustrantia

I

Posegae, 8. 6. 1462.

(Budae, 24. 5. 1462. – litterae iudicis curiae regiae)

Iuxta continentiam litterarum iudicis curiae regiae, capitulum ecclesiae beati Petri de Posega Valentinum, Apolinam et Dorotheam de Kispaka in dominium possessionis Kispaka vocatae in Comitatu de Posega sitae introducit. Gyurko de Grabarya, filius Berislai, et Ladislaus de Grabarya sicut vicini aut commetanei eiusdem possessionis Kispaka in introductione participant.

MNL OL DL 15726

Capitulum ecclesie beati Petri de Posega universis Christifidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris salutem insalutis largitorem. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod nos litteras Magnifici Comitatus Ladislai iudicis curie Serenissimi principis domini Mathie dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. regis introductorias et statutorias, honore quo decuit recepimus in hec verba:

Amicis suis Reverendis, Capitulo Ecclesie de Posega, Comes Ladislaus de Palocz, iudex curie Serenissimi principis domini Mathie dei gracia Regis Hungarie, Dalmacie, Croacie etc., amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in personis Valentini de Kyspaka, alionomine Senthkatherina, ac nobilium domine Apolina relicte et puelle Dorothea vocatarum, filie condam Thome de eadem Kyspaka, quomodo ipse in dominium eiusdem possessionis Kyspaka predicte in Comitatu de Posega existentis, habite, ipsis certo iuris titulo concernentis, legitime velent introire, super quo amicitiam vestram presentibus petimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Iohannes vel Benedictus aut Nicolaus de Dobrogoschya sin alter Nicolaus de Hrusowa, seu Stephanus sive Iohannes, neve alter Stephanus filius eiusdem Nicolai de eadem Hrusowa, aliis absentibus homo regius, ad faciem dicte possessionis Kyspaka, vicinis et commetaneis eiusdem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedens, introducat memoratos Valentinum de Kyspaka, ac nobiles dominam Apolinam relictam et puellam Dorotheam de eadem Kyspaka in dominium eiusdem possessionis, statuatque eandem eisdem premissis iure ipsis incumbenti, perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum. Contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatos exponentes Regiam in presenciam ad terminum competentem rationem contradictionis eorum reddituros, et post hec huiusmodi possessionarie introductionis et statucionis

seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui premissis statucioni intererunt nominibus terminoque assignato eidem domino nostro Regi fideliter rescribatis. Datum Bude, feria secunda proxima ante festum Ascensionis Domini, anno eiusdem Millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo.

Nos itaque predictis amicabilem petitionibus annotati iudicis curie prefati domini Mathie Regis obtemperantes, ut tenemur, secundum earundem litterarum suarum continenciam, unacum prenominato Benedicto de Dobrogoschya, homine memorati domini domini Regis, unum ex nobis, puta honorabilem Magistrum Dominicum socium et concanonicum nostrum ad exequenda premissa nostro pro testimonio transmisisimus, qui exinde ad nos reversi nobis concorditer retulerunt, quod idem homo regius presente dicto nostro testimonio, in festo Nativitatis beati Iohannis Baptiste proxime preterito, ad faciem predictae possessionis Kyspaka, vicinis et commetaneis eiusdem, videlicet Iohanne de Dobrogoschya, Nicolao de eadem, Ladislao de Grabarya et Gywrko filio Berizlay de eadem, inibi legitime convocatis et presentibus accedens, introduxisset prefatos Valentinum de ipsa Kyspaka ac nobiles dominam Apolinam relictam et puellam Dorotheam filiam memorati condam Thome exponentes in dominium eiusdem, statuissetque eandem eidem premissis iure ipsis incumbenti perpetue possidendam, nullo penitus ipsis homini regio et nostro testimonio in facie eiusdem tribus diebus continuis legitime permanentibus contradictore apparente. In cuius rei testimonium presentes litteras nostras ob maiorem durabilitatem earundem pendentis et autentici sigilli nostri munimine roborantes fecimus communiari. Datum quintodecimo die diei intr[odu]ccionis et statucionis predictarum, anno domini supradicto.

II

Budae, 21. 2. 1475.

Matthias rex officialibus, populis iobagionibusque oppidorum Varasd, Gyánt et Fad iubet ne alteri praeter praeceptorem et fratres Conventus Cruciferorum Albae Regalis oboediant.

MNL OL DL 106630

Exemplum posterius ELTE Egyetemi Könyvtár, Hevenesi gyűjtemény, vol. 1, 215

de commissione domini Regis

Mathias dei gracia Rex Hungarie, Bohemie, etc. fidelibus nostris prudentibus et circumspectis iudicibus, iuratis ceterisque universis populis ac iobagioni-

bus Conventus Ecclesie Cruciferorum de Alba in oppidis ipsorum Warasd, Gyanth et Fad vocatis commorantibus salutem et gratiam. Quia nos oppida pretacta ad ius et proprietatem dicte Ecclesie Cruciferorum de Alba ab antiquo pleno iure pertinere debere agnovimus, idcirco nos ipsam Ecclesiam suis iuribus destitui nolentes, ipsa oppida cum eorum universis incolis rursus et iterum a potestate et iurisdicione quorumlibet illicite detentorum eripi et eliberari eidemque Ecclesie Cruciferorum pristino iure possidenda restitui et resignari decernentes, fidelitati cuiuslibet vestrum harum serie firmissime committimus et mandamus, quatenus acceptis presentibus a modo deinceps ad prefatam Ecclesiam Cruciferorum de Alba, consequenterque preceptorem et fratres Cruciferos, in eadem pro tempore degentes, tanquam dominos vestros naturales et neminem alterum audire, ipsisque et omnino nemini preter ipsos obedire et fideliter servire, proventusque debitos de vestri medio ipsis provenire debentes honorifice eisdem reddere et aministrari facere debeatis, et secus si graviora dampna vestra evitare cupitis, facere nequam presumatis presentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum Bude, feria tertia proxima ante festum Kathedre Beati Petri Apostoli, anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, Regni nostri anno decimo octavo, coronacionis vero undecimo.

III

Budae, 20. 5. 1475.

Matthias rex, tribus litteris Cruciferorum Albae Regalis et impetibus recentibus contra eorum possessiones cognitis, decernit ut possessiones Fad, Gyánt et Varasd ad Conventum Cruciferorum pertinere debeant et praesertim a Bartholomaeo priore Auranae et eiusdem fratre defendendae sint.

MNL OL DL 106632

de commissione domini Regis, domino Thezaurario referente

Nos Mathias dei gracia Rex Hungarie, Bohemie etc. memorie commendamus significantes presentium per tenorem quibus expedit universis, quod nobis in hac Conventione generali prelatorum, baronum, nobiliumque dicti Regni nostri Hungarie universorum, de nostro speciali edicto facta, hic Bude constituta et existenti, venerabilis religiosusque fidelis noster Stephanus, preceptor Cruciferorum ecclesie beati Regis Stephani de Alba, nostre maiestatis accedens in presenciam, suoque et tocus Conventus Cruciferorum dicte ecclesie nominibus et in personis quasdam tres litteras inter alias possessiones factum possessionum dicte ecclesie Cruciferorum Faad, Gyanth et Warasd appellatarum in Comitatu Tholnensi adiacentium, tangentium et concernentium, nobis exhibere et presentare curavit. In quarum prima utputa littera

nostra confirmationali, anno domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, nono kalendis maii, Regni nostri anno septimo, coronacionis vero primo, ad propriam nostram comissionem emanata, aureaque bulla nostra consignata, continenti in se confirmative litteras condam domini Bele Regis, anno ab incarnatione domini Millesimo centesimo nonagesimo tercio, modo simili sub aurea sua Bulla emanata, pretactas possessiones Ffaad, Gyanth et Warasd inter ceteras possessiones in eadem contentas, pretacte ecclesie Cruciferorum beati Regis Stephani de Alba in perpetuum donatas et collatas, fore vidimus et intelleximus manifeste. Altera vero videlicet Conventus ecclesie Saxardiensis littera privilegialis ad litteratorium mandatum condam Illustris domini Iohannis de Hwnyad, dicti Regni Hungarie Gubernatoris, carissimi genitoris nostri, super execucione cuiusdam proclamate Congregacionis generalis in facto pretactarum possessionum in anno domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto celebrate confecta declarabat quod universi vicini et commetanei possessionum Fad, Gyanth et Warasd, ceterique Nobiles conprovinciales pretacti Comitatus Tholnensis, in unum convocati litteris in eisdem nominati, ad fidem eorum deo debitam fidelitatemque eidem Genitori nostro et Sacre Corone Regni prestitam, requisiti, fassi extitissent, quod prescripte possessiones Faad, Gyanth et Warasd semper ipsius Cruciferorum de Alba fuissent, per ipsumque recte tente et possesse ac ipse Conventus cum prioratu Aurane dudum ab invicem distincti et separati fuissent. In tertia denique earundem utputa Magnifici Michaelis Orzag, dicti Regni nostri Hungarie palatini littera affirmatoria duodecimo die congregacionis sue generalis per eum universitati nobilium Comitatus Tholnensis, sabbato proximo ante festum Sancti Clementis pape, ex speciali mandato nostro regio, prope oppidum Tholnawar celebrate, sub eiusdem sigillo appressive confecta, manifeste continebatur, quod vicecomites et iudices nobilium iuratique assessores, congregacionis sue predicte per ipsum palatinum requisiti, ad fidem eorum deo debitam, fidelitatemque nobis et sacro nostro Regio dyademati observandam, pro dicenda veritate et iusticia observanda, tacto dominice crucis signo eidem palatino prestitam, premisas possessiones Gyanth, Faad et Warasd cum suis pertinentiis nunquam prioratui Aurane pertinuisse, sed semper et ab antiquo ad ecclesiam beati Regis Stephani de Alba et Conventui eiusdem ecclesie spectasse et spectare debere, unanimi et concordi testificacione mediante affirmassent. Quibus presentationibus, idem Stephanus preceptor suo, ut premissum est, et dicti Conventus nominibus et in personis nostre maiestati exponere curavit gravi sub querela, quod licet vigore prescriptarum litterarum, iamdicte possessiones Gyanth, Faad et Warasd, ab antiquo semper ad predictam ecclesiam beati Regis Stephani de Alba ac Conventum Cruciferorum in ipsa, pro tempore constitutorum pleno iure pertinuerit; tamen temporibus proxime transactis, venerabilis Bartholomeus, electus prior Aurane, ac Egregius Nicolaus Desew de Graborya, frater eiusdem, prenarratas possessiones dicte ecclesie, via iu-

ris sine omni (!), a manibus dictorum preceptoris et Conventus pro se occupassent, et certis annis minus decenter, potencialiter conservando, universos proventus ipsius ecclesie et sui conventus pro se percepissent; tandem de eisdem exeundo, licet ipsis remiserint; tamen in futurum ab eadem ecclesia pro se easdem occupare et eundem preceptorem ac Conventum totis viribus de ipsa excludere ad dictumque prioratum Aurane occupare machinantes. In eorum iuris, preiudicium et dampnum manifestum, unde idem preceptor suo et dicti sui Conventus nominibus et personis nostre maiestati supplicare curavit humillime eomodo, ut nos revisis et examinatis prescriptis litteris sensaliter(!) presentibus insertis, ipsos preceptorem et Conventum contra prelibatos electum priorem Aurane et Nicolaum Desew, ceterosque priores et Gubernatores dicti prioratus Aurane, aliosque quoslibet iuxta earundem litterarum contenta conservare et protegere dignemur, ut iidem a curis eorum per nostram sublevati clementiam, divinis liberius valeant intendere et pro nobis altissimum exorare. Nos vero exaudita supplicatione premissa nobis porrecta, tum ex eo tum vero quia prescripte possessiones Gyanth, Faad et Warasd ad pretactam ecclesiam beati Regis Stephani ab antiquo de iure pertinuisse et pertinere debere, nostre maiestati et dictis prelati et baronibus nostris ex preexhibitarum litterarum tenoribus manifeste agnoscebantur. Idcirco nos prelibatam ecclesiam beati Regis Stephani, cuius meritis gloriosis nedum in terris, verum eciam in celestibus adiuvari ac vota nostra feliciter prosequi speramus, prescriptas possessiones Gyanth, Faad et Warasd ad ipsam ecclesiam beati Regis Stephani vigore prescriptarum litterarum pertinere debere decernimus, ac per prefatum preceptorem et Conventum Cruciferorum pro tempore in pretacta ecclesia deo famulantium, veluti merum et sincerum, ius eorum possidere volentesque habere et tenere, pleno iure committimus. Quocirca vobis fidelibus nostris Venerabilis Bartholomeo electo priori Aurane ac Egregio Nicolao Desew ceterisque fratribus ipsorum, necnon futuris prioribus Aurane et Gubernatoribus prioratus universis pretacti, harum serie firmissime committimus et mandamus, secus haberi nolentes, quatenus, receptis presentibus, nullo umquam temporum in processu vos ad pretactas possessiones ecclesie beati Regis Stephani, quovis sub colore intromittere, easdemque pro vobis usurpare et occupare, prefatumque preceptorem et Conventum eorumque successores pro tempore in eadem ecclesia constitutos, vel eorum iobagiones, in personis et rebus, molestare, perturbare, dampnificare intra et extra iudicium, nullomodo presumatis, et nec sitis ausi modo aliquali, et secus si nostram Regiam indignacionem gravissimam incurrere formidatis, facere non audeatis, presentes, quas sigillo nostro impendenti iussimus communiri, post lecturam semper reddi iubemus exhibenti. Datum Bude in vigilia festi sanctissime Trinitatis et individue unitatis, anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, Regni nostri anno decimo octavo, coronacionis vero duodecimo.

A tergo: Sequestratio bonorum prioratus Aurane et Conventus nostri Faad, Gyanth, Warasd etc. domini Regis Mathie

IV

Korneuburgi, 27. 12. 1477.

Matthias rex possessiones prioratus Auranae, quas alias Nicolao regi Bosnae dederat, nunc Bartholomaeo de Szentgyörgy, electo priori, dat. Rege Nicolao mortuo, possessiones prioratus ad fiscum regis Matthiae revolverunt. Hae litterae illustrant Regem Nicolaum possessiones prioratus Bartolomaeo tribuisse et Regem Matthiam modo hanc donationem confirmare.

MNL OL DL 18001

Exemplum posterius ELTE Egyetemi Könyvtár, Hevenesi gyűjtemény, vol. 36, 7-10

Ed. István Katona, *Historia critica regum Hungariae*, vol. 16 (Budimpešta, 1793), 136-138; Davor Salihović, „Nonnulla documenta pertinentia ad Nicolaum de Wylak, regem ultimum Regni Bosnae“, *Scrinia Slavonica* 17 (2017): 412-414.

V

Albae Regali, 4. 2. 1485.

Petrus, praeceptor Conventus beati regis Stephani Albae Regalis, Bartholomaeum priorem Auranae certas possessiones Conventus in Comitatus Albensi, Tolnensi et Simigiensi occupasse coram Capitulo ecclesiae Albensis protestatur.

MNL OL DL 106660

Nos Capitulum ecclesie Albensis memorie commendamus quod Religiosus vir frater Petrus Crucifer ecclesie beati Regis Stephani de Alba in sua ac Conventus Cruciferorum loci eiusdem personis nostri veniens in presenciam permodum protestacionis et prohibicionis nobis significare curavit inhuncmodum; quomodo Magnificus Bartholomeus, prior Auranae, possessiones iamfate ecclesie ipisus Conventus, videlicet Halazy in Albensi, ac Warasd, Halapch, Gyanth, Ffaad et Archa vocatas in Tholnensi, item porciones possessionarias in Zewlews et Megher possessionibus vocatis in Simigiensi Comitatus existentes habitas minus iuste et indebite potencialiter pro se occupasset, occupatis uteretur eciam de presenti in preiudicium et dampnum iurisque derogamen dicti Conventus valdemangum, unde facta huiusmodi protestacione prefatus Petrus Crucifer nomine et in persona dicti Conven-

tus cruciferorum prefatum Bartholomeum priorem Auranee, de premissa occupacione, detencione et usurpacione dictarum possessionum, fructuum quoque et quarumlibet utilitatum earundem percipcione seu percipifactione, seque quovis quesito sub colore in dominium earundem intromissione aut statuifactione quolibet factis vel fiendis prohibuit et contradixit publice et manifeste coram nobis vigore et testimonio presencium mediante. Datum feria sexta proxima post festum purificacionis Virginis Marie, anno domini Millesimo quadringentesimo octovagesimo(!) quinto.

VI

Budae, 20. 7. 1490.

Priore Bartholomaeo detento propter actionem contra coronam Regni factam, Beatrix, regina Hungariae et relicta regis Matthiae, mandat officialibus Comitatus Tolnensis ut possessiones Gyánt, Varasd et Fad a manibus familiarium Bartholomaei capiant et Conventui Cruciferorum Albae Regalis reddant.

MNL OL DL 106667

Ed. Ignác Batthyányi, *Leges ecclesiasticae Regni Hungariae et provinciarum adiacentium*, vol. 3 (Cluj, 1827), doc. 150, 585.

VII

Albae Regali, 8. 4. 1495.

(Csernódi, 4. 5. 1495. – litterae universitatis nobilium Comitatus Tholnensis)

Wladislaus rex, protestationibus Conventus Cruciferorum Albae Regalis auditis, iubet officialibus Comitatus Tolnensis ut statim quasdam possessiones per Bartholomeum priorem Auranae occupatas Conventui Albae Regalis reddant.

MNL OL DL 106679

Exemplum posterius ELTE Egyetemi Könyvtár, Hevenesi gyűjtemény, vol. 1, 214-5.

Wladislaus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris Comiti vel Vicecomiti et Iudicibus nobilium Comitatus Tholnensis salutem et gratiam. Venerant in conspectum maiestatis nostre preceptor et ceteri fratres ordinis Cruciferorum de Alba, declaraveruntque nostre maiestati per modum querele, qualiter alias Venerabilis et Magnificus Bartholomeus prior Aurane quasdam possessiones eorundem preceptoris et Conventus dicti ordinis

Gyand, Gernas, Warasd, Fad et Halazy vocatas in predicto Comitatu habitas ab eisdem preceptore et Conventu violenter occupasset et tenuisset usque ad hec tempora, factaque huiusmodi querela, exhibuerunt coram nobis quosdam litteras et privilegia, ex quibus intelleximus et cognovimus prescriptas possessiones semper et ab antiquo ad predictos preceptorem et Conventum de iure pertinuisse et pertinere debere. Iam autem scire et audire potuistis qualiter nos prefatum priorem propter notam perpetue infidelitatis sue detineri fecimus, propter quod non solum ea que potencialiter tenuit, sed etiam privata et propria amisit. Nos vero quod neminem subditorum nostrorum volumus suis iustis iuribus privari et frustrari, prescriptas possessiones eisdem preceptori et Conventui pure et simpliciter remisimus et relaxavimus. Volumus idcirco et fidelitati vestre harum serie firmissime committimus et mandamus quatenus, acceptis presentibus, statim prescriptas possessiones, in quorumcumque manibus habeantur, occupare et easdem eisdem preceptori et Conventui modis omnibus restaurare, ac eosdem in eisdem contra quoscumque illegittimos impeditores tueri et protegere debeatis et teneamini nostre Maiestatis in persona et auctoritate presentibus vobis in hac parte attributa mediante, secus non facturi, presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in Civitate nostra Albensis, feria quarta proxima ante dominicam palmarum, anno domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto.

Wlaislaus Rex manu propria subscripsit.

MNL OL DL 106680

Universitas nobilium Comitatus Tholnensis possessiones in litteris regis Wladislai enumeratae Conventui Albae Regalis reddunt.

Nos universitas nobilium Comitatus Tholnensis damus pro memoria quod nos litteras Serenissimi principis et domini domini Wladislai dei gracia Regis Hungarie, Bohemie etc. restatatorias Comiti vel vicecomiti et iudicibus nobilium nostris loquentes et directas omnium reverentia recepimus in hec verba: *Litterae regis Wladislai, ut supra - MNL OL DL 106679.* Et iuxta earundem continenciam volentes mandatis ipsius domini nostri Regis semper et in omnibus obtemperare ut tenemur, mox Egregium Ladislaum de Thakos, vicecomitem, ac nobilem Gregorium de Zethmyklos, Benedictum de Swran et Gregorium de Atheryan, iudices nobilium nostros, ad premissam restitutionem faciendam de sede nostra iudiciaria duximus destinandos, qui tandem exinde ad nos reversi nobis sub iuramento concorditer retulerunt quomodo ipsi feria tertia proxima post dominicam Ramispalmarum proxime preteritam, ac aliis diebus ad id aptis et sufficientibus, ad facies prescriptarum possessionum prefatorum preceptoris et Conventus ecclesie Cruciferrorum Gyanth, Gernas, Warasd et Faad vocatarum vicinis et commetaneis

earundem universis inibi legitime convocatis, et presentibus accedendis eademque prelibatis preceptori et Conventui, nullo contradictore apparente, restautissent perpetuo possidendas harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas sigillis eorundem vicecomitis et iudicum nobilium nostrarum more solito fecimus consignari. Datum in Cherved, feria secunda proxima post festum Beatorum Philiphii et Iacobi apostolorum, anno domini supradicto.

VIII

Bathyani, 17. 9. 1512.

Bartholomaeus, prior Auranae et comes perpetuus Comitatus Dubicensis, possessiones Gyánt, Varasd, Fad et Halász praeceptori Nicolao de Zabadi et consequenter Conventui Cruciferorum Albae Regalis resignat. Propterea idem Bartholomaeus iubet suis officialibus in his possessionibus commorantibus ut sua officia hominibus praeceptoris Nicolai dedant.

MNL OL DL 22341

Nos Bartholomeus Prior Auranae(!), Comes perpetuus Comitatus Dubiciensis, memorie commendamus per presentes, quod Nos attentis et consideratis sciencia, vita et virtute ac morum honestate laudabilique sagacitate honorabilis et religiosi fratris Nicolai de Zabadi, Sancti Regis Stephani de Alba, Sancte Elizabeth de Strigonio, Sancti Iohannis de Iaurino et Sopronio ecclesiarum nostrarum preceptoris, quibus ipse coram nobis ceterisque dominis et amicis nostris laudabiliter complacere studuit, tum propterea, tum vero providens et consulens paupertati Ecclesie prefate, Ecclesie nostre Sancti Regis Stephani de Alba, ob hoc nos istas possessiones, videlicet Gyanth, Warasd, Fadd et Halazy, quas scilicet hucusque tenuimus, cum omnibus pertinentibus et obvencionibus prenotate Ecclesie nostre Sancti Regis Stephani de Alba et Conventui loci eiusdem, consequenterque prefato fratri Nicolao de Zabadi, suisque successoribus preceptoribus in preceptoratum dicte Ecclesie nostre Sancti Regis Stephani legitime intransibus, remisimus et resignavimus, immo remittimus et resignamus presencium per vigorem. Quocirca vobis universis et singulis officialibus, provisoribus, iudicibusque vestris in prescriptis possessionibus constitutis et commorantibus, vicesque vestros gerentibus firmiter precipientes mandamus, quatenus amodo imposterum dum et quandocumque per hec scripta fueritis requisiti, vel alter vestrum fuerit requisitus, vos officiales nostri officiolatus vestros, officialibus predicti fratris Nicolai preceptoris redere, vos vero iudices, populique et iobagiones nostri vobis subiecti eidem fratri Nicolao preceptori suisque successoribus preceptoribus legitime intransibus subiacere, eosque obaudire debeatis et te-

neamini, secus non facturi, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Bathyan, feria sexta proxima post festum Exaltacionis Sancte Crucis, anno domini Millesimo quingentesimo duodecimo.

A tergo: 1512. donacio prioris Bartholomei super omnibus preceptoratibus et resignacionibus Gyanth, Fad et Warasd *ac Halaszi. Gyand, Fad et Warasd, ac Halaszi* (manu posteriore).

IX

Velikae, 20. 10. 1512.

Valentinus de Csernel, familiaris Clarae de Rozgony relictæ quondam Georgii de Kanisa, de nonnullis rebus ad palatinum regni pertinentibus suæ dominae scribit. Inter alia, Valentinus notat Bartholomaeum priorem feria quarta ante festum sancti Galli (13 Octobris 1512) sepultum fuisse. His verbis scribendo Valentinus indicat priorem Bartholomaeum istis diebus mortuum fuisse.

MNL OL DL 25550

Servicium cum fidelitate magnifica domina generosa. Sciat Vestra Magnificencia, quia miseramus Egregium Paulum Pelbarth ad dominum palatinum, statim postquam istuc venimus ad Velikam, iuxta informacionem Vestre Magnificencie, sed quia idem dominus palatinus iam recesserat ad Bihigium et eundem in Bihigio reperit, ubi intimata Vestre Magnificencie ipsi domino palatino [?] declaravit prout a Vestra Magnificencia informacionem habuit, ad quod se idem dominus palatinus hillari vultu optulit et Vestre eidem Magnificencie grates quam maximas duxit ac prefato Paulo Pelbarth hanc relacionem fecit ut simus in pace hic in Velika usque reditum suum ad Zagrabiam. Cum autem venerit Zagrabiam, quod ipse Paulus iterato ad eum accedere deberet, ubi tandem postea informacionem dabit, quid nos facere oporteat. Sciat igitur Vestra Magnificencia, quod ipse dominus palatinus rediit et feria tertia post festum Sancti Luce Ewangeliste venit Zagrabiam, ideo nos prefatum Paulum Pelbarth die hodierna, rursus et iterum ad ipsum palatinum duximus destinando, et quia edocuerat nos Vestra Magnificencia. Cum nos istac misit, ut ipsi domino palatino voce Vestre Magnificencie medio eiusdem Pauli octoginta cubulos tritici promittere deberemus, sed quia nobis ita visum fuit quod cum paucioribus eum pervenire valemus, ideo promissimus sibi quinquaginta cubulos tritici et porcos XXV, quos pro bono et grato suscepit et taliter respondit, ut cum redibit et Zagrabiam venerit quod eo tunc ipsi Paulo Pelbarth informacionem dabit, quo ipsa victualia conducere habebunt et iam ex eo nos informacionem expectare(!) oportet quod

si intellexerimus, quod hic necesarii non cuius(?) sciat Vestra Magnificencia, quod non pensabimus hic, quod Vestre Magnificencie expensas faceremus. Item scimus non latere Vestram Magnificenciam, quia prior Aurane vitam suam finivit temporalem et feria quarta ante festum Galli sepulture traditus est, et intelleximus, sed pro certo nescimus, quod Reverendus dominus Petrus Beryzlo Episcopus Wesprimiensis, de voluntate Regia, ipsum prioratum occupare deberet. Ex Castro Velika, feria quarta post festum Sancti Luce Ewangeliste, anno domini 1512.

Valentinus de Chernyl, etc.

A tergo: Magnifice domine Clare de Rozgon Magnifici condam domini Georgii de Kanisa relicte etc., domine ipsius generose

X

Budae, 1. 11. 1512.

Cum notum esset Turcos castra Srebrenik, Tešanj et Sokol cepisse et ad metam Regni pervenisse, Wladislaus rex castrum Gračac et castellum oppidumque Mihalovc(i), olim possessiones quondam Bartholomaei prioris Auranae, confiscat ut defensionem Regni meliorem faciat. Propterea rex Iohanni de Tah, heredi et nepoti Bartholomaei, complures possessiones in Comitatu Crisiensi habitas dat in commutationem.

MNL OL DF 268266

Summarium litterarum in lingua Hungarica - Iván Borsa, „A Somogy megyei levéltár Mohács előtti oklevelei“, Levéltári évkönyv 14 (1983) - Somogy megye múltjából, doc. 165, 78.

Nos Wladislaus Dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit universis, quod nos considerantes et animo revolventes imminencia pericula confinium Regni, quibus propter creberrimas incursiones immanissimorum Christiane Religionis hostium Turcorum ac per ipsa confinia continue infestantur, premuntur et dilacerantur, presertim quum his diebus facto numero exercitu iidem hostes castris nostris Zrebernyk, Thessen et Zokol expugnatis per fluvium Zavi versus hoc Regnum nostrum vadum aliquot pro se occupare et habere intenderent, unde et confiniis et toti Regno nostro Hungarie, presertim vero comitatibus de Posega et de Walko, ac bonis prioratus Aurane in eisdem habitis, iacturam possent inferre et dampnum. Illud quoque in memoria habentes, quod hoc tempore Venerabilis et Magnificus condam Bartholomeus bone memorie prior Aurane, qui partibus illorum confinium debite invigilabat, ex hac luce migravit, cuius prioratum mortuo ipso cum aliis bonis suis pos-

sessionariis, empticiis et aliter qualitercumque acquisitis, ad manus nostras Regias occupari fecimus et recepimus, ne interim que de successore priore promiteremus etiam in bona prioratus huiusmodi Turci irruerent. Horum itaque intuitu et ut melius illis partibus consuleremus, castrum finitimum Egregii Iohannis de Thah, dicti condam Bartholomei prioris ex sorore nepotis, Grachacz vocatum ac castellum eiusdem Myhaloucz appellatum, cum oppido similiter Myhaloucz dicto, sub eodem castello in ripa seu porta fluvii Zavi habitum, et vadum per fluvium Zavam habentem, item universas possessiones porcionesque et iura possessionaria ad eadem castrum ac castellum et oppidum de iure et ab antiquo spectantes et pertinentes, omnino in Comitatu de Dobor existentes et habitas, simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, vadis theoloneis et prediis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris et antiquis metis et limitibus existentis, ab ipso Iohanne de Thah, tanquam hostium ipsorum vi et robori ad resistenciam impare et impotente, ne si hostes huiusmodi castro et castello (quod absit) potiantur, bonis prioratus dictisque confinibus et comitatibus ac Regno exinde depredaciones et dampna facerent, vadumque liberum haberent per Zavum abstulimus et ad manus nostras Regias accepimus, ut exinde et illa confinia ab incursione hostium tueri et hostes ipsi a vado fluminis Zawy arceri, prohiberique et repelli possint, ipsaque castrum, castellum, oppidum et alias possessiones porcionesque et iura possessionaria prescripta modo prescripto per nos ab ipso Iohanne de Thah ablata et recepta, ad ipsum prioratum univimus ac eadem eidem imperpetuum incorporavimus, nolentes tamen etiam ipsum Iohannem de Thah iuribus suis penitus privari; in aliqualem recompensam prescriptorum castri, castelli, oppidi et aliorum bonorum suorum prescriptorum per maiestatem nostram modo predicto ab ipso ablatorum et receptorum, totales porciones possessionarias in possessionibus Prydvorya, Gorbonok, Bosyako, Zygeth, Komarnycza, Zenthadoryan, Themerye, Dragyndol, Belousevc, Rusowcz, Cz[i]thnycza, Harazth, Thernowycza, Hynchee, Berchin, Naghtho, Podgorya, Pathak, Zuboreka, Werholyan et Byrskowcz vocatis, omnino in dicto Comitatu Crisiensi existentes habitas, in quarum pacifico dominio dictus condam Bartholomeus prior usque ad mortem perstitisset et que alias partim condam Stephani de Gorbonok et partim olim Davidis de Dombo prefuissent, similiter simulcum earum utilitatibus et pertinenciis quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et molendinorum locis,

vadis theloniis et prediis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, item totum et omne ius nostrum Regium, si quod in porcionibus possessionariis prescriptis qualitercumque haberemus, aut eedem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concerneret Maiestatem, de manibus nostris Regiis, annotato Iohanni de Thah ipsius condam Bartholomei prioris ex sorore nepoti suisque heredibus et posteritatibus universis imperpetuum duximus dandum et concedendum, assummentes nichilominus successores priores Aurane pro tempore constituti in pacifico dominio dictorum castris Grachacz, castelli et oppidi Myhalovcz, ac pertinenciarum earundem universarum, antedictum vero Iohannem Thahy suosque heredes et posteritates universos in predictarum porcionum possessionariarum possessionibus in prescriptis habitatum utramque videlicet partium contra sese et alios quoslibet legitimos impetitores tueri, defendere et defensare nostra Regia auctoritate, immo damus, concedimus et assumimus, salvis tamen iuribus alienis, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungarie utimur, impendenti fecimus communiri. Datum Bude in festo Omnium Sanctorum, anno Domini Millesimo Quingentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno vigesimo tercio, Bohemie vero quadragesimo tercio.

Wladislaus Rex manu propria scripsit

XI

Budae, 13. 11. 1512.

Wladislaus rex corroborat Iohannem de Tah, heredem Bartholomaei prioris Auranae, universa castra et castella prioratus Auranae Petri episcopi Ecclesiae Vespriemiensis mandato dedidisse.

HR-HDA-877, 693

MNL OL DF 219189

commisio propria domini Regis

Nos Wladislaus dei gratie Rex Hungarie et Bohemie etc., recognoscimus per presentes litteras nostras quod fidelis noster Egregius Iohannes de Thah universa castra et castella prioratus Auranae, videlicet Pekrecz, Chaakthornya, Chorgo, Gora, Hrezno, Dwbycza, Graczacz, Bossako, Pogragya, Gradysthye, Crasso et Myhalocz vocata, unacum omnibus bonis, pertinentiis et officiis ad predicta castra castellaque et prioratum ipsum pertinentibus, que post mortem fidelis nostri Venerabilis et Magnifici condam Bartholomei

prioris in manus ipsius devenerant, nomine nostro ad manus fidelis nostri Reverendi in Christo patris domini Petri Episcopi Ecclesie Wesprimiensis resignavit et restituit, super quorum omnium premissorum castrorum, castellorum, bonorum, pertinentiarumque ac officiolatum dicti prioratus restitutione, eundem Iohannem de Thah, hominesque et officiales eiusdem, quos scilicet in prenotatis castris castellisque et [offi]ciis habuit, quietos et [ex]peditos red[didi]mus, immo reddimus harum nostrarum vigore et tes[timonia] [litte]rarum mediante. Datum Bude in festo Beati Brictii Episcopi et confessoris, anno domini Millesimo quingentesimo duodecimo.

XII

Albae Regali, 24. 12. 1512.

(Budae, 14. 12. 1512 – litterae regiae)

Capitulum Albensis litteras regias ad quasdam possessiones Conventus Cruciferorum Albensis in Comitatu Tolnensi existentes a priore Bartholomaeo occupatas spectantes trascribit. His litteris Wladislaus rex imperat Petro, episcopo Vesprimiensi et Bartholomaei in prioratu successori, ut statim istas possessiones a bonis prioratus sequestret et Conventui Cruciferorum Albensis reddat.

MNL OL DL 106739

Nos Capitulum Ecclesie Albensis memorie commendamus per presentes quod honorabiles et religiosi fratres Paulus de Chwrgo [et] Nicolaus de Hwzth Cruciferi Conventus de Alba nostram venientes in presenciam in ipsorum et dicti Conventus personis exhibuerunt nobis et presentaverunt quasdam litteras Serenissimi principis et domini domini Wladislai dei gracia Regis Hungarie et Bohemie etc. domini nostri generosissimi in papiro patenter confectas, sigillo eiusdem domini nostri Regis ab intra in inferiori margine consignatas, petentes nos debita cum instancia ut easdem de verbo ad verbum transscribi et transsumpti presentibusque litteris nostris similiter patentibus inseri facere dignaremur, quarum tenor talis est:

Wladislaus dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. fidei nostro Reverendo domino Petro Beryzlo, episcopo Ecclesie Wesprimiensis, salutem et gratiam. Expositum est Maiestati nostre in personis fidelium nostrorum Conventus Ecclesie Cruciferorum de Alba quod quamvis his superioribus temporibus venerabilis et magnifico condam Bartholomeo priori Aurane dum in humanis agebat frequenter in eo mandavimus ut ipse quasdam possessiones ipsorum exponentium Gyanth, Warasd, Fad et Halazy vocatas in Comitatu Tholnensi existentes habitas, quas idem condam Bartholomeus prior minus iuste et preter omnem viam iuris a manibus eorundem expo-

nentium pro se occupari fecisse dicebatur potencia mediante eisdem exponentibus remittere et easdem eisdem tenere et possidere permittere deberet, tamen idem condam Bartholomeus prior, non curatis huiusmodi mandatis nostris predictas possessiones eisdem exponentibus remittere nolisset et neque remisisset usque dum vixisset, sed nunc quoque ad bona dicti prioratus occupative tenerentur. Supplicatum itaque extitit Maiestati nostre in persona ipsorum exponentium, ut ipsis circa premissa de opportuno remedio providere dignaremur, volumus igitur et fidelitati vestre harum serie firmissime precipiendo committimus et mandamus aliud habere nolentes, quatenus statim visis presentibus habita premissorum et vicinis et commetaneis dictarum possessionum et eciam ab omnibus aliis a quibus decens et opportunum fuerit dicti Comitatus Tholnensis hominibus mera veritate possessiones ipsas ipsorum exponentium per prefatum condam Bartholomeum priorem modo premissis minusiuste occupatas a bonis ipsius prioratus et alterum quorundemque, iuxta litteras et litteralia instrumenta ipsorum exponentium superinde habita et attestaciones prescriptorum vicinorum et commetaneorum, sequestrare et easdem eisdem exponentibus remittere et remitti facere, ac eosdem in eisdem contra quoslibet illegittimos impetitores defendere et conservare debeatis et teneamini, auctoritate nostra Regia presentibus vobis, in hac parte attributa et iusticia mediante, secus non facturi, presentes pro vestra superinde expedicione reservantes. Datum Bude, feria tertia proxima post festum Conceptionis Beatissime Marie Virginis, anno domini Millesimo Quadringentesimo duodecimo.

Nos itaque petitionibus prefatorum fratrum Pauli et Nicolai in ipsorum et aliorum quorumsupra personis nobis porrectis favorabiliter inclinati, prescriptas litteras annotati domini nostri Regis non abrasas, non cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas sed prorsus omni vicio et suspicione carentes, de verbo ad verbum sine diminucione et augumento aliquali transscribi et transsumpti presentibusque litteris nostris patentibus inseri facientes prelibato Conventui Cruciferorum iurium suorum uberiolem ad cautelam duximus concedendas, communi iusticia suadente. Datum in vigilia festi Nativitatis domini anno eiusdem Millesimo quadringentesimo duodecimo supradicto.

Summary

ON THE BACKGROUND AND CAREER OF BARTHOLOMEW OF GRABARJE, THE PRIOR OF THE PRIORY OF VRANA BETWEEN C. 1474 AND 1512

This paper focuses on the background and career of Bartholomew of Grabarje, the prior of the Hungarian Hospitaller province (the priory of Vrana) in the second half of fifteenth and the early sixteenth century. Having briefly commented on current views on Bartholomew's background, the author asserts that Bartholomew, unlike previously thought, was a member of an older generation of the family from Grabarje. He was possibly a son of a thus far unknown member of the family and the cousin of the sons of Benedict Berislavić. He further took control over the priory's estates at an earlier date than currently accepted, probably as early as 1473, and assumed the priory thanks largely to his connections to Nicholas of Ilok (Újlaki), the king of Bosnia at the time, in whose service Bartholomew seems to have been early in his career. The author also brings transcriptions of thus far unpublished documents referring to Bartholomew.

Key words: Bartholomew of Grabarje, Berislavić family, Priory of Vrana, Nicholas of Ilok (Újlak)

Kontakt:

Dr. sc. **Davor Salihović**

Centrum pro digitální výzkum náboženství, Masarykova univerzita - Filozofická fakulta,
Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno

e-mail: davor.salihovic@gmail.com